

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ В ХХІ СТОЛІТТІ**

**PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGIES IN THE XXI CENTURY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 3
Part 3**

**27 січня 2023 р.
January 27, 2023**

**м. Ізмаїл, Україна
Izmail, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ В ХХІ СТОЛІТТІ**

**PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE
DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND
TECHNOLOGIES IN THE XXI CENTURY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 3
Part 3**

**27 січня 2023 р.
January 27, 2023**

**м. Ізмаїл, Україна
Izmail, Ukraine**

УДК 33
ББК 65

Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і технологій в XXI столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 27 січня 2023 р.): у 3 ч. Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. Ч. 3. 63 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і технологій в XXI столітті» з:

Буковинський державний медичний університет
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Науково-дослідний та проектний інститут стандартизації і технологій екобезпечної та органічної продукції»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ДВНЗ Український державний хіміко-технологічний університет
Державний університет «Житомирська політехніка»
ДержНДІ технологій кібербезпеки
Дніпровський державний технічний університет
Дніпропетровський фаховий коледж спорту
Донбаський державний педагогічний університет
Донецький національний медичний університет
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Івано-Франківський національний медичний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
КЗ «Рішельєвський науковий лицей»
Київський міжнародний університет
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»
Криворізький державний педагогічний університет
Національна академія Національної гвардії України
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Національний університет «Одеська політехніка»
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Національний університет харчових технологій
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Одеський національний медичний університет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Олевський ЦРД № 1 Коростенського району Житомирської області
ПВНЗ «Європейський університет»
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
Сумський національний аграрний університет
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Український державний університет імені М. П. Драгоманова
Харківська державна академія фізичної культури
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Харківський національний медичний університет
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
Хмельницька середня загальноосвітня школа I-III ступенів № 21
Хмельницький національний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти і технологій.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; філологічних наук; архітектури та мистецтвознавства; економічних наук; юридичних наук; психологічних наук; медичних наук; фармацевтичних наук; сільськогосподарських наук; технічних наук; історичних наук; філософських наук; географічних наук; фізико-математичних наук; культурології; соціологічних наук; політичних наук; фізичного виховання та спорту; державного управління; соціальних комунікацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 13. СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 13. SOCIOLOGICAL SCIENCES	7
<i>Кислова О. М., Профатілова Л. Г.</i> ПІДХОДИ ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОЇ МУДРОСТІ...	7
<i>Мачуліна І. І.</i> ВИБІР ПРОФЕСІЇ В СТРУКТУРІ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	8
СЕКЦІЯ 14. ТЕХНІЧНІ НАУКИ SECTION 14. TECHNICAL SCIENCES	11
<i>Льків Є. Ю., Галярник М. В.</i> ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....	11
<i>Льків Є. Ю., Галярник М. В.</i> ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ БІЛЯ МЕЖОВИХ ЗНАКІВ	12
<i>Козак К. М., Тарасенко М. Г.</i> БЕЗПЕКА ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	14
<i>Куземко Н. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ТЕХНІЧНОМУ ВУЗІ.....	16
<i>Тарасенко М. Г., Козак К. М.</i> ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ВІТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ УСТАНОВОК	18
<i>Сікора Я. Б.</i> ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОМАНДНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	19
<i>Сікора Я. Б.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ».	21
<i>Сисак І. М., Бабюк С. М., Вакуленко О. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ІЗОЛЯЦІЇ ЕМАЛЬОВАНИХ ПРОВОДІВ.....	23
<i>Stovpnyk O.</i> THERMOPHYSICAL PROPERTIES OF POLYMER COMPOSITES PHENYLON BASED	24

Терещук І. В.

FORMALIZATION OF THE BUDGETARY STRUCTURE OF THE ENTERPRISE IN THE PLANNING SYSTEM..... 25

Чумаченко С. М., Попель В. А., Заїка Н. В.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ 26

СЕКЦІЯ 15. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

SECTION 15. PHILOSOPHICAL SCIENCES..... 28

Гегечкорі О. В.

СЕНС ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ Й СЕНС ЛЮДСЬКОЇ ІСТОРІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНА І ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА..... 28

Гончаров Г. М.

ІНФОРМАЦІЙНА ТОТАЛЬНА ВІЙНА З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЛІГІЙНОГО ПІДґРУНТЯ..... 29

СЕКЦІЯ 16. ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

SECTION 16. GEOGRAPHICAL SCIENCES 33

Качаровський Р. Є., Мельник Н. В., Єрко І. В., Антипюк О. В.

КЗ КОВЕЛЬСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ «ПРОСВІТА» ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ М. КОВЕЛЬ 33

Качаровський Р. Є., Єрко І. В., Мельник А. В., Мельник Н. В.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ М. РІВНЕ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ АТРАКТОР РЕГІОНУ 35

Качаровський Р. Є., Мельничук М. М., Мельник О. В., Ковальчук С. І.

ОЗЕРО ЧАХОВЕ – РЕКРЕАЦІЙНИЙ ОБ’ЄКТ ШАЦЬКОЇ ТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 38

Новицька С. Р., Писаревич І.

ОЦІНКА СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В СЕЛІ ОЗЕРНА ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ФІТО- ТА ЛІХЕНОІНДИКАЦІЇ 40

СЕКЦІЯ 17. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

SECTION 17. CULTUROLOGY 45

Щербій С. О.

КУЛЬТУРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕЛЕОНОРИ ВИНОГРАДОВОЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ 45

СЕКЦІЯ 18. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ SECTION 18. PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS	47
<i>Колеснік І. В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПІВ ТЕМПЕРАМЕНТУ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТИВНОЮ ГІМНАСТИКОЮ	47
<i>Міненко О. В., Бондаренко І. Г.</i> СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИБУХОВОЇ СИЛИ У СПОРТСМЕНІВ З РУКОПАШНОГО БОЮ «ЛЕГКИЙ КОНТАКТ» НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ	48
<i>Мітова О. О., Онищенко В. М.</i> ЗАСОБИ ТА ФОРМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ У МІНІ-БАСКЕТБОЛІ	50
СЕКЦІЯ 19. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 19. GOVERNMENT MANAGEMENT	52
<i>Воробей В. О., Гбур З. В.</i> СТАН ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	52
<i>Євченко О. В.</i> БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ У МОВНІЙ КУЛЬТУРІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	54
<i>Лазор О. Я., Лазор О. Д.</i> РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	56
СЕКЦІЯ 20. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ SECTION 20. SOCIAL COMMUNICATION	59
<i>Бадіон С. В.</i> ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КЛІШОВАНИХ ЗВУКОВИХ ЕФЕКТІВ І АТМОСФЕР В ОФОРМЛЕННІ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ	59
<i>Ситняківська С. М., Літяга І. В.</i> ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ГРОМАДИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ	60

УДК 316.172

Кислова О. М.

к. с. н., доцент,

доцент кафедри методів соціологічних досліджень,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Профатілова Л. Г.

старший викладач кафедри методів соціологічних досліджень,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ПІДХОДИ ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОЇ МУДРОСТІ

У гонитві за знанням людство непомітно для себе «забуло» про його мету: щастя кожної окремої людини та формування такого суспільного устрою, що сприятиме зростанню щастя. Суспільне знання почало ототожнюватися з суспільною мудрістю, що, за нашою думкою, є великою помилкою. Необґрунтованість такого ототожнення стає очевидною, якщо сфокусувати увагу на варіантах застосування знань з метою досягнення скороминучої вигоди, яка у перспективі обертається катастрофами, зокрема й у загальнолюдському масштабі. Прикладів можна навести безліч, але найяскравішим, мабуть, є застосування знань про атомну енергію для створення атомної бомби, що має потенціал знищення всіх форм життя на нашій планеті, зокрема і носіїв того знання. Усвідомлення факту, що знання – двосічний меч, що воно не завжди несе «благо», стало підставою для ревізії поглядів на роль знання в сучасному світі. Це ж зумовило і перегляд місця знання в інформаційній ієрархії (ми маємо на увазі розробку моделі DIKW – Data, Information, Knowledge, Wisdom, де знання не є вінцем, а виступає лише основою мудрості).

На жаль, дослідження мудрості – terra incognita в соціології, що чекає на своїх першовідкривачів [2]. Були спроби розглядати поняття «мудрість» ґрунтуючись на методології М. Вебера, тобто як ідеальний тип «мудрої поведінки». Проте ці спроби обмежувалися розглядом сутності мудрості на індивідуальному рівні та фактично дублювали дослідження психологів.

З іншого боку, дослідження мудрості як якості деяких соціальних агрегатів ініціюються досягненнями у сфері вивчення механізмів функціонування колективного розуму, визнанням можливості зародження «мудрості» у надрах «натовпу» [4]. Розвитком такого підходу до інтерпретації мудрості є її трактування як генерування смислів (намірів) у соціальних групах, зокрема в онлайн-соціальних мережах. Прикладом є дослідження «мудрості штучного натовпу» (Wisdom of Artificial Crowds – WoAC), що визначається як метаевристичний алгоритм оптимізації: «Мудрість штучного натовпу – це алгоритм постобробки, в якому штучні агенти, що автономно приймають рішення, агрегують свої індивідуальні рішення, щоб прийти до кращого рішення, що перевищує всі рішення, подані в популяції» [5, р. 99].

До необхідності вивчення мудрості як властивості суспільства соціологи підходять через дослідження її протилежності – феномена «соціального божевілля» [2], але й дотепер немає ні соціологічного трактування поняття «суспільна мудрість», ні дискусій щодо цього питання.

Мабуть, найкраще розуміння сутності суспільної мудрості та рис мудрого суспільства представлено у працях Е. Шумахера. Так, наприклад, у своїй праці «Карта для заблукалих» Е. Шумахер пропонує розрізнити такі поняття, як проблеми, що сходяться і розходяться. Проблеми, що сходяться, належать до фізичної частини світу, і, зрештою, вони вирішуються (наприклад, лікування певної хвороби, розробка нової технології). Проблеми, що розходяться, стосуються сутності життя і складаються з конфліктів між двома одночасно необхідними протилежностями.

Шумахер стверджує, що проблеми, що розходяться, не можуть бути «вирішені»; вони можуть бути лише «об'єднані» завдяки зверненню до поняття вищого рівня. На його думку, найкращим прикладом таких проблем є девіз Франції: «Liberté, Egalité, Fraternité» («Свобода, рівність, братерство»). «Свобода» і «рівність» є двома протилежними і одночасно необхідними цінностями, а «братство» є високорівневим поняттям, яке об'єднує їх.

Мудрість, за Шумахером, є інструментом розв'язання проблем, що розходяться, способом суміщення несумісного, він вважає, що суспільству потрібні стабільність і зміни, традиції та нововведення, повага громадських інтересів і повага особистих інтересів, планування і свобода підприємництва, порядок і свобода, зростання і руйнування. Здоров'я суспільства залежить від одночасного досягнення взаємно протилежних цілей та здійснення протилежних видів діяльності [3]. Отже, суспільну мудрість він ототожнює зі здатністю вирішувати проблеми, що розходяться, та підкреслює необхідність ставити «мудрі суспільні цілі», далекі від миттєвої локальної вигоди та такі, що корелюють з ціннісними та етичними імперативами.

Підводячи підсумок, зазначимо, що сутність поняття суспільної мудрості потребує подальшого обговорення та уточнення.

Список літератури

1. Головаха Е. И., Панина Н. В. Социальное безумие: история, теория и современная практика. К.: Абрис, 1994.
2. Кислова О. Н. Интеллектуальный анализ данных в контексте поворота к «обществу мудрости». *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Випуск 19. 2013. С. 200 – 208.
3. Schumacher E. F. *Small is beautiful: A study of economics as if people mattered*. Random House. 2011.
4. Surowiecki J. *The wisdom of crowds*. Anchor, 2005.
5. Yampolskiy R., Ashby L., Hassan L. Wisdom of Artificial Crowds – A Metaheuristic Algorithm for Optimization. *Journal of Intelligent Learning Systems and Applications*. Vol. 4 (2). 2012. P. 98 – 107.

УДК 316

Мачуліна І. І.

к. соц. н., доцент кафедри соціології
Дніпровський державний технічний університет

ВИБІР ПРОФЕСІЇ В СТРУКТУРІ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Трансформаційні зміни українського суспільства призводять до збільшення значення особистості, готової до самостійного життя. Сучасні реалії не тільки створюють сприятливі умови вільної дії кожної людини, але й пред'являють досить

жорсткі вимоги – вміння самостійно вибирати, готовність до непередбачених, складних ситуацій. Вирішення проблем підготовки людини до свідомого самовизначення в різних сферах життя становиться вкрай необхідним.

Самовизначення особистості – це свідомий самостійний вибір людиною свого життєвого шляху та позицій, яких вона дотримується у різних ситуаціях. Позначаючи процес і результат самостійного пошуку особистістю головних життєвих орієнтирів, поняття «самовизначення» насамперед відображає міру суб'єктності індивіда, як його готовності і здатності до самостійної, відповідальної діяльності в різних сферах суспільного життя. Під готовністю розуміють психологічну установку особистості на активну діяльність у тій чи іншій сфері; під здатністю – знання, вміння, навички, переконання індивіда та ціннісні орієнтації, які дозволяють йому самостійно визначати та реалізувати власну життєву стратегію [1].

У науковій літературі вживається кілька означень, що уточнюють зміст поняття самовизначення та наповнюють його структурним змістом: життєве, особистісне, соціальне, професійне, моральне, сімейне, громадянське тощо. Поява цих структурних елементів самовизначення особистості зумовлена намаганням конкретизувати процес, який охоплює різні сфери людської діяльності. Незважаючи на часте використання в літературі, поняття соціального самовизначення вживається в різних смислових інтерпретаціях. Воно виступає і як окреме, самостійне поняття, наповнене широким змістом, може бути синонімом життєвому (або особистісному) самовизначенню; також уживається як один із видів життєвого самовизначення й відображає лише одну зі сфер життєдіяльності людини. Окремим напрямком є розуміння соціального самовизначення як комплексу певних особистісних якостей, здатних забезпечити суб'єкту соціального становлення успішність у соціально-професійній сфері.

Якщо під самовизначенням особистості розуміти її вміння та здатність створювати власне життя, то головною рушійною силою цього процесу слід вважати не тільки безпосередній вплив середовища (хоча він надзвичайно важливий), скільки ціннісні орієнтації індивіда, цілі та завдання, які він перед собою ставить. Тільки в цьому випадку можна говорити про феномен самовизначення [1].

Самовизначення – це найважливіший етап дорослішання. Молода людина яка самовизначилася – це соціально зріла особистість, яка готова до дорослого життя. До основних етапів самовизначення молоді можна віднести такі:

- усвідомлення себе частиною суспільства, в якому діють соціальні норми, правила поведінки, цінності та оцінки;
- порівняння себе з іншими, «примірка» на себе різних соціальних ролей;
- обрання соціальної ролі, громадянської позиції, цінностей, професії, життєвого шляху.

Головною сферою самовизначення особистості в житті є професійне самовизначення. В цілому, значення професії для сучасної людини має настільки важливе значення, що ця проблематика актуалізована в наукових дослідженнях філософів, психологів, педагогів, соціологів, економістів тощо.

Професія (лат. *professio* – спеціальність) – стійкий та відносно широкий вид трудової діяльності, який являється джерелом доходу і передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навиків, і визначається розподілом праці, а також її функціональним змістом [2].

Аналіз поняття «професія» дозволяє сформулювати положення, які розкривають певні його сторони: професія людини є джерелом матеріальної підтримки; є

інструментом її чітких дій, «життєвого розкладу»; оволодіння професією є суспільним і культурним обов'язком людини; професія становить особисту цінність, є атрибутом успішності; є сенсом життя і розвитку для людини; професія дає шанс для самореалізації особистості в суспільстві; може виступати у формі вираження гордості і самоповаги; професія людини визначає її місце у поділі праці тощо.

Вибір професії – це вибір індивідом певного виду трудової діяльності в рамках структури потреб в кадрах, які склалися на основі існуючого розподілу праці. Вибір професії пов'язаний з реалізацією таких соціальних цінностей, як можливість творчості, кваліфікаційного росту і просунення, отримання матеріальної винагороди, включення в певну сферу трудової діяльності [2].

Якщо психологи та педагоги трактують вибір професії перш за все як стихійний і індивідуальний процес пошуку людиною свого робочого місця, параметри якого відповідають характеристикам особистості (схильностям, темпераменту, соціальному статусу, місцю проживання і т. д.), то соціологи дивляться на цей вибір інакше. Найголовніша відмінність полягає в тому, що соціологи уникають інтерпретації вибору професії виключно з точки зору індивідуально-особистісного процесу. З точки зору соціологічної науки, вибір здійснюється на основі інтеграції багатьох факторів впливу. Наприклад, соціальні обставини (потреба годувати сім'ю і людина береться за будь-яку роботу); соціальні агенти, партнери, родичі, друзі (коло значних інших) та ЗМІ. Кожен фактор впливу на вибір професії суб'єктивно оцінюється, емоційно забарвлюється, ранжується, входить в певну боротьбу. Так, думка батьків в одних випадках домінує над порадою друзів, в інших – поступається їм. Іншими словами, наша свідомість, життєвий досвід, довіра чи недовіра до соціальних агентів конструюють потужне соціальне поле вибору, яке фахівці називають вибір професії. Також на вибір професії впливає ситуація на ринку праці. Вся ця багатовимірність призводить до актуалізації інтеграційного підходу в поясненні сутності професійного самовизначення, який об'єднує в собі всі аспекти даного феномену (психологічний, педагогічний, соціологічний, економічний).

Отже, самовизначення індивіда є необхідною умовою успішної орієнтації в соціальній реальності, гармонійного поєднання його життєвих цілей з суспільними потребами. На сучасному етапі процес самовизначення особистості, а особливо професійного самовизначення ускладнюється досить динамічними змінами у всіх сферах суспільства та на ринку праці зокрема. Тому зростають проблеми вивчення процесу формування професійного вибору сучасної молоді з метою прогнозування тенденцій формування ринку праці та надання допомоги молоді в здійсненні вибору професії.

Список літератури

1. Скотіна Н., Стець В. Феномен самовизначення у сучасному українському суспільстві. Молодь і ринок. 2007. № 8. С. 5 – 8.
2. Богомаз К. Ю., Мачуліна І. І., Сорокіна Л. М. Соціологія молоді: Навчальний посібник. Дніпродзержинськ. ДДТУ, 2011. 355 с.

Ільків Є. Ю.

к. т. н., доцент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

Галярник М. В.

асистент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Для ведення державного земельного кадастру та землеустрою межі землекористувань різного призначення повинні бути закріплені на місцевості межовими знаками відповідного типу [1] та визначені в універсальній системі координат – УСК-2000. Процедура відновлення меж земельних ділянок описана в статті 55 Закону [2] та нормативним документом [3], що передбачає використання наявних топографо-геодезичних і картографічних матеріалів для пошуку межових знаків на місцевості з метою відновлення меж.

При відновленні меж для виявлення межових знаків на місцевості використовують традиційні геодезичні технології та супутникові методи із застосуванням геодезичних ГНСС-приймачів. Інші методи (за фізичною природою) виявлення або пошуку не передбачені. Статистика втрачених або загублених межових знаків різних об'єктів нерухомості (земельна ділянка, адміністративно-територіальні утворення) в територіальних органах Держгеокадастру відсутня. Виготовлення межових знаків передбачено із матеріалів, які за своїми фізичними властивостям відрізняються від оточуючого їх ґрунту. З метою вироблення науково-технічних рекомендацій проаналізували нормативно-технічну [1, 3, 4], юридичну [5] та довідкову інженерно-геофізичну літературу [6] на основі використання інженерно-геофізичних методів для пошуку на місцевості та виявлення в ґрунті центрів і марок ґрунтових межових знаків для реалізації системи спостережень за станом межових знаків.

При розмежуванні земель комунальної, державної власності в населених пунктах, ОТГ, землеволодінь фізичних та юридичних осіб на забудованих та незабудованих територіях, що становить місцевий та локальний рівень межування, використовують межові знаки інших конструкцій. При їх виготовленні дозволено використовувати значно більше матеріалів, зокрема: бетон, камінь, метал, дерево [1]. Також дозволено використовувати межові знаки довільної конструкції або за вибором власника земельної ділянки, що знайшло відображення у прийнятому в 2010 р. нормативному документі [3].

Встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) передбачає Інструкція [3], в якій вказано на три види межових знаків. Знак має бути виготовлений з особливо витривалого полімеру або металевої труби діаметром 3 – 7 см. Можна використовувати дерев'яний стовп. Для двох видів межових знаків передбачено використання матеріалів штучного походження. Таким чином є можливість для виявлення втрачених або загублених межових знаків використовувати методи інженерної геофізики. При наявності знаків можна фіксувати зміни фізичних властивостей ґрунтового покриву: а саме: удаваного електричного опору, діелектричної проникності, магнітної сприйнятливості [7] тощо.

Лінійна обмеженість полягає в тому, що роботи дозволяється проводити тільки на межі земельної ділянки. Проведення робіт висуває особливі технічні вимоги для інженерно-фізичних робіт, а також для інтерпретації геофізичних даних. Таким чином, враховуючи фізичні властивості матеріалів виготовлення межових знаків та їх геометричні розміри (конструкції) можна запропонувати магнітометричні методи і технології електромагнітного зондування. Технологія проведення вказаних робіт дозволяє в часовому інтервалі і просторовому факторі зменшити обмеження прав на користування земельними ділянками.

Висновки. Аналіз технологій виконання відновлення меж земельних ділянки та юридичного обслуговування даного процесу показав недосконалість технічного та юридичного забезпечення землевпорядних робіт на сучасному етапі проведення земельної реформи. Для вирішення проблеми запропоновано використовувати інженерно-геофізичні прилади і методи.

Список літератури

1. Основні положення про конструкції межових знаків. Рішення Держкомзему і Укргеодезкартографії від 30.03.93 р. № 309/1.

2. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 р. № 858-IV зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21.06.2012 р. № 5003-VI.

3. Інструкція про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затверджена наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 р. № 376 зі змінами і доповненнями, внесеними наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 25.02.2011 р. № 117.

4. Інструкція про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі, затверджена наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 04.05.1999 р. № 43 зі змінами і доповненнями, внесеними наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 03.06.2010 р. № 433.

5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 05.07.2012 р. № 5077-VI.

6. Комплексирование методов разведочной геофизики /Справочник геофизика. М.: Недра, 1984. 384 с.

7. Тревого І. С., Ільків Є. Ю., Галярник М. В. Аналіз можливостей інженерно-геофізичних методів для розшуку геодезичних знаків. *Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва*. Львів. 2013. Вип. 1 (25). С. 70 – 72.

УДК 528.4

Ільків Є. Ю.

к. т. н., доцент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

Галярник М. В.

асистент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ БІЛЯ МЕЖОВИХ ЗНАКІВ

Межування земель – це комплекс робіт із становлення меж у натурі [6, 7, 8] (на місцевості) меж адміністративно-територіальних утворень, ОТГ, земельних ділянок

власників та землекористувачів, у тому числі орендарів, із закріпленням їх межовими знаками.

Поняття земельного сервітуту має багатовікову історію [1, 2] і враховує речові обтяження щодо користування чужою власністю.

Аналіз положень чинних нормативних документів щодо проведення розмежування земель різної форми власності передбачає проведення топографо-геодезичних робіт різними геодезичними технологіями [3] на лініях, що розмежовують сусідні земельні ділянки.

У Земельному кодексі України земельному сервітуту присвячені статті 98, 99, 100, 101, 102 [4]. Своє законне закріплення земельні сервітути одержали в Класифікаторі обмежень та обтяжень у використанні земельних ділянок [5].

Технологія виконання топографо-геодезичних робіт і закріплення межовими знаками вимагає від сертифікованих землевпорядників та геодезистів тимчасового користування суміжними земельними ділянками. Це з точки зору земельного права є земельним сервітутом. Враховуючи те, що сертифікація фахівців (геодезистів, землевпорядників) належить до сфери державного регулювання, на думку авторів, виникає необхідність введення такого поняття як «інструментально-державний земельний сервітут» (ІДЗС).

Огляд та аналіз законодавчих правових актів [4, 5, 6, 7] та історичний аналіз виникнення земельного сервітуту на території України в контексті наявності значної кількості земельних ділянок та відповідного збільшення об'єму виконаних топографо-геодезичних робіт підтверджує необхідність введення в юридичну практику терміну ІДЗС.

При використанні оптико-електронних приборів для межування земель площа обмеженої господарської діяльності сервітуту межового знака на земельній ділянці буде складатися з робочої зони закладки, у подальшому зони функціонування межового знаку.

Обчислення максимальної робочої зони встановлення електронного (оптичного) тахеометра залежить від типу штатива і обчислюється за формулами математичного аналізу і складається із робочої зони обслуговування електронного (оптичного) тахеометра для виконання вимірів залежить від фізіологічних особливостей спостерігача та робочої зони вимірювань оптико-електронної тахеометрії, що залежить від довжини, нахилу межової лінії а також регламентується нормативними документами [3, 8].

При використанні ГНСС-технологій при межуванні земель площа обмеженої господарської діяльності безстрокового ІДЗС буде складатися із сервітуту межового знака та інструментального сервітуту, який передбачає максимальну робочу зону вимірювань ГНСС-технологій та врахування умов обмеженої видимості небосхилу на місцях розташування межових знаків.

Безстроковий ІДЗС також відноситься до позитивного, адже власники земельних ділянок зобов'язані не чинити перешкод у проведенні до суміжних земельних ділянок інструментальних робіт.

Термін дії запропонованого сервітуту є постійний тобто при зміні власника або форми власності такий сервітут автоматично переходить до іншого власника або користувача і є спадковим.

Висновки. Виконаний аналіз науково-історичної літератури, нормативних топографо-геодезичних документів, документації виконання проектів землеустрою, інвентаризації земель, для проведення межування земель з використанням оптичних, електронних приладів дозволив визначити площу строкового земельного сервітуту при їх використанні. Запропоновано термін – земельно-інструментальний сервітут,

який враховує інтенсивність топографо-геодезичних робіт при великого об'ємі межування земель в Україні.

Список літератури

1. Иоффе О. С., Мусин В. А. Основы римского гражданского права. Ленинград: Из-во Ленинградского ун-та. 1975. 156 с.

2. Михайленко О. О. Речово-правові обмеження права приватної власності за стародавнім римським та сучасним цивільним правом України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 /Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Запоріжжя, 2003. 224 с.

3. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11 лютого 2014 року № 65 «Про затвердження Вимог до технічного і технологічного забезпечення виконавців топографо-геодезичних і картографічних робіт»

4. Земельний кодекс України. 25.10.2001 № 2768-III.

5. Класифікатор обмежень та обтяжень у використанні земельних ділянок. Держкомзем. Наказ 29.12.2008р. № 643 Київ. Про Класифікатор обмежень та обтяжень у використанні земельних ділянок.

6. Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Держкомзем. Наказ від 18.05.2010 № 376.

7. Про затвердження Змін до Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Мінагропром України. Наказ 03.07.2013 м. Київ № 405.

8. Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1: 5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500. К.: ГУГКіК України. 1999. 155 с.

УДК 625.311:502.5

Козак К. М.

к.т.н., доцент,
кафедри електричної інженерії
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

Тарасенко М. Г.

д.т.н., професор
кафедри електричної інженерії,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

БЕЗПЕКА ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Безпека та захист критичної інфраструктури будь якої держави світу у 21 столітті є надзвичайно важливою. Адже мова йде про можливість виживання громадян міст та мегаполісів, яке при руйнації критичних об'єктів інфраструктури стане важким або і зовсім неможливим. Яскравим прикладом таких руйнацій у великих і малих містах по всій території і особливо вздовж лінії фронту є Україна, критична інфраструктура якої була і залишається першочерговим об'єктом захисту та джерелом інтересу країни-агресора.

Зміст поняття «критична інфраструктура» постійно коригується та удосконалюється. Так, в 2002 р. в рамках роботи Євроатлантичної ради НАТО

закріплено, що «критична інфраструктура включає в себе фізичні та кібернетичні системи забезпечення важливих і необхідних видів діяльності економіки та державного управління». До таких галузей, в першу чергу, включені: телекомунікаційні, енергетичні, банківські, фінансові, водногосподарські системи та аварійні служби державної і недержавної власності [1, с. 16]. Згідно статті 1 Закону України «Про критичну інфраструктуру» об'єкти критичної інфраструктури – об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони (енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії) водопостачання та водовідведення, електронні комунікації тощо), порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [2, с. 1].

В результаті цілеспрямованим та регулярним обстрілам росії енергетичних об'єктів критичної інфраструктури України, пошкоджено та зруйновано велику кількість електромереж станцій та підстанцій, які живили електроенергією міста та села, що призвело до застосування резервних схем живлення, яких не достатньо адже вони зазнають значних перевантажень. Саме тому, заради збереження енергобалансу по всій території України диспетчери виявляють критично «вузькі місця» і запроваджують примусові обмеження споживання електроенергії до її стабілізації, закликаючи громадян до *«розумного споживання електроенергії»*, що на нашу думку, має стати «фундаментом поведінки споживача» не лише в умовах війни але й в повоєнній відбудові та споживанні. Мова йде про економію і грамотне, розумне споживання електроенергії. Реалізація простих, на перший погляд заходів ощадливого енергоспоживання, у критичні моменти вже дозволяє Україні економити від 7 до 20 % електроенергії. За рахунок цього, енергосистема може працювати не на повну потужність, електростанції – економити вугілля, а енергетики у випадку аварії – отримують можливість вести роботи з мінімальними відключеннями споживачів. Нам необхідно звикати до цієї системи економії у майбутньому. По-перше, це вигідно для усіх споживачів, а по-друге, навчимося вимикати електроенергію більше, ніж звикли.

Зрозуміло, що безпека і відновлення критичної інфраструктури як у воєнні так і в повоєнні часи не можлива без *серйозного військового захисту* сучасними системами протиповітряної оборони та глушників для дронів. Кожен енергетичний об'єкт України повинен бути під захистом військових та мати на балансі запасні трансформатори, вимикачі, автоматику, кабелі та інше електрообладнання необхідне для відновлення енергосистеми після бомбардувань. Надзвичайно важливим є *«грантовий шлях»* Уряду над залученням допомоги для відновлення енергосистеми, яка реалізується фінансовим шляхом на відновлення енергетичної інфраструктури з боку Європейського інвестиційного банку. Окремі закупівлі вже здійснюються з боку USAID за кошти міжнародних донорів в рамках програм, що реалізують Міненерго. Наступним, на нашу думку, є *інвестиційний шлях* відбудови енергосектору України. І тут, не дивлячись на застороги екологів, на першому місці все ж є атомна енергетика, відновлювана енергетика, гідроенергетика, виробництво водню та біопалива. Щодо *атомної енергетики* то не дивлячись на усі суперечки щодо її безпеки/небезпеки на сьогоднішній день саме вона є основною в енергосистемі України, і в середньому виробляє близько 60% всієї електроенергії. Тому, інвестувати в атомну енергетику вже зараз є економічно вигідним та виправданим. До слова в Україні вже є угоди з компанією Westinghouse, які передбачають будівництво дев'яти нових атомних енергоблоків за технологією AP1000 у найближчому майбутньому Першими з цих дев'яти атомних енергоблоків

мають бути побудовані два блоки на Хмельницькій АЕС загальною потужністю 2 ГВт. Очікуваний обсяг інвестицій у проєкт – \$14 млрд.

Як вже зазначалося вище *«Зелена» енергетика* – це, напевно, найбільш постраждала галузь, адже на півдні України зосереджена основна частина генерованих потужностей. Нагадаємо, після масованих ракетних обстрілів було втрачено приблизно 90 % вітрових електростанцій та 45 – 50 % сонячних. Це величезні втрати, які потребують активних інвестицій, при чому більш амбітних ніж вони були в довоєнні часи. Директива ЄС про ВДЕ передбачає зростання частки зеленої генерації в енергобалансі ЄС до 40 % до 2030 року. Тому всім членам ЄС, Україні в тому числі необхідно буде досягти цієї мети внаслідок запуску нових потужностей ВДЕ, а також їх використання в транспорті, опаленні, обслуговуванні будівель і промисловості.

Список літератури

1. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України : монограф. / О. П. Єрменчук. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 180 с.

2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 18.10.2022 р. № 2684-IX : станом на 22 січня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.

УДК 621.3.019

Куземко Н. А.

к.т.н., доцент, доцент кафедри електричної інженерії
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ТЕХНІЧНОМУ ВУЗІ

Сумні реалії останніх років (епідемія коронавірусу, війна) змушують нас пристосовувати навчальний процес до сучасних умов. Потребою сьогодення викладання дисциплін, як і навчального процесу загалом є впровадження дистанційних технологій навчання, що дає можливість повноцінно засвоювати матеріал навіть в умовах пандемії. Саме тому дистанційне навчання набуло великої популярності з початку епідемії коронавірусу, проте організувати процес загалом виявилось не так просто, оскільки відсутність безпосереднього контакту зі студентами процес навчання, не завжди є зворотній зв'язок і викладач не бачить реакції аудиторії. Тому при проведенні дистанційних занять на пояснення матеріалу чи опитування потрібно більше часу, ніж на аудиторних заняттях. Перебої зі зв'язком також вносять свій дисонанс.

В нашому університеті ми практикували проведення дистанційно пар вже не перший рік. Навчання проводиться в системі електронного навчання ATUTOR, яка є достатньо зручною як для студентів, так і для викладачів, оскільки є можливість розміщення різноманітного навчального матеріалу, проведення конференцій, тестування, наявність корисних додаткових інструментів. Як показала практика освоєння середовища ATUTOR не є складним для іноземних студентів, які навчаються в нашому університеті.

Для них розроблено окремі англійські курси, що містять адаптований лекційний матеріал, індивідуальні практичні завдання, завдання до лабораторних робіт і,

звичайно, тестові завдання для проведення модульного та екзаменаційного контролю.

При підготовці до викладання дисциплін англійською мовою необхідно враховувати також відмінності у методиці викладання, вживання термінології та умовних позначень в українських вузах та університетах Європи та США. Оскільки студенти в майбутньому працюватимуть за межами України, то відповідно термінологія, умовні позначення повинні відповідати тим, які прийняті в зарубіжних країнах. Тому розроблені методичні вказівки по виконанню лабораторних робіт, для самостійної роботи студентів, а також лекційні матеріали повинні бути адаптовані. Застосування цих друкованих матеріалів, а також розроблених індивідуальних завдань з різних розділів дисципліни значно полегшує процес навчання.

Є певні проблеми з проведенням лабораторних робіт, оскільки при аудиторному навчанні студенти в спеціально обладнаних лабораторіях мають можливість практично ознайомитися з установками, схемами, вимірювальними приладами, набути практичних навичок їх експлуатації. Тому при проведенні лабораторних робіт альтернативою застосовування програм моделювання та симулювання.

Стосовно проведення модульного та підсумкового контролю, то він проводиться в системі дистанційного навчання виключно в тестовій формі. Це спрощує оцінювання відповідей для викладача, робить це оцінювання більш об'єктивним, а також не дає можливості студенту апелювати стосовно «занижених» балів за відповідь.

Результати здачі модульних контролів та екзаменів показують, що якість дистанційного навчання при умові сумлінності студентів та викладача є не гіршими, ніж очного навчання, проте зусиль треба докласти більше. Основним недоліком при дистанційному навчанні є неможливість набуття практичних навичок роботи з різними пристроями та установками, що є необхідним для підготовки інженерів-фахівців.

Викладання дисциплін для іноземних студентів, має ряд особливостей, що зумовлені не лише особливостями їх адаптації до навчального процесу, різним рівнем базової підготовки, зокрема з математики та фізики, але й трохи іншим методичним підходом. Реальний об'єм матеріалу, який опрацьовують іноземні студенти за семестр буде меншим, ніж той, що за цей же семестр проходять українські студенти. Це особливо потрібно враховувати при дистанційному навчанні. Студенти також погано сприймають великі об'єми теоретичного матеріалу, тому його необхідно чергувати з практичними завданнями або лабораторними роботами. Програмою різних дисциплін передбачена різна кількість лекційних, практичних і лабораторних занять, проте це дає змогу відразу після проходження теоретичного матеріалу закріплювати його на практиці. Студенти із цікавістю сприймають викладений матеріал, якщо подаються конкретні практичні приклади його застосування, а також із задоволенням розв'язують розрахункові задачі. Проте, що стосується самостійної роботи, тут є певні проблеми. Студенти часто не вміють самостійно опрацьовувати матеріал, не можуть самостійно знайти необхідну інформацію навіть при наявності спеціально розроблених методичних вказівок та адаптованих посібників, тому приходять на заняття не готовими.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що дистанційне навчання з одного боку не є повноцінною заміною традиційному, зокрема у сфері технічної освіти, проте з іншого боку це досить добра альтернатива, і з часом, коли ми набудемо більшого досвіду у цій сфері і матимемо для проведення дистанційного навчання доступ до нових сучасних лабораторій, до виробництва, то можливо ця різниця повністю нівелюється.

УДК 625.311:502.5

Тарасенко М. Г.

д.т.н., професор
кафедри електричної інженерії,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

Козак К. М.

к.т.н., доцент,
кафедри електричної інженерії
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ВІТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ УСТАНОВОК

У зв'язку з вичерпністю традиційних невідновлюваних енергоресурсів (згідно [1, с. 1] (вугілля вистачить на 150, нафти на 50, природного газу на 49 р), інтенсивним приростом населення (на 14.09.2022 р чисельність населення планети вже досягла 8 млрд осіб) та забрудненням навколишнього середовища перехід до відновлюваних джерел енергії є неминучим. До перспективних відновлюваних джерел енергії відносяться: сонячні панелі та вітроенергетичні установки. Зупинимося на вітроенергетичних установках (ВЕУ). Серед них найбільш розповсюджені ВЕУ що використовують силу напору вітрового потоку (ротори Савоніуса, та ротори на основі ефекту Магнуса) та ті що використовують аерогідродинамічну підйомну силу лопатей (одно, двох та трьохлопатевої ВЕУ з горизонтальним ротором) [2, с. 14]. Перші здатні працювати при низьких швидкостях вітрового потоку але мають низький ККД у порівнянні з іншими. Неодноразово робилися спроби об'єднати ротор Оніпко з пропелером або Савоніус +Дар'є, використовуючи вузли труб вентиляторних двигунів. Покращуючи одні характеристики неодмінно погіршувалися інші. Винахідники часто патентують свої винаходи не розуміючи що про ККД ВЕУ можна говорити тільки тоді, коли пройшли випробування під навантаженням, а не в режимі холостого ходу, як це зробив О. Оніпко. Дослідження 4-х і 12-ти лопатевих вертикальних ВЕУ показали, що 4-х лопатеві ВЕУ (рис. 1) виготовлені з бочок обертаються постійно навіть при малому вітрі, а інколи і при його відсутності. Але як тільки ВЕУ підгрузити, щоб почався процес виробітку електроенергії, вона зразу ж зупиняється. При сильних вітрах 4-х лопатева ВЕУ працює ривками оскільки проміжки між лопатями завеликі. При збільшенні кількості лопатей до 12 шт ця конструкція обертається краще і стабільніше, але виробіток електроенергії залишається мізерним. Треба також пам'ятати, що опади, в залежності від їх інтенсивності, також знижують потужність ВЕУ: дощ – на 20 %, сніг на 30 – 40 %. Тобто при несприятливих погодних умовах такі ВЕУ будуть абсолютно не ефективні.

Рис. 1. 4-х і 12 лопатева ВЕУ з лопатями, виготовленими з металевих бочок

У зв'язку з тим, що густина повітря досить мала вона майже у 773 рази менше густини води) виникає бажання збільшити концентрацію енергії повітряного потоку за допомогою такого найпростішого пристрою як *конфузор* (частини каналу, в якому відбувається з'єднання і плавний перехід більшого січення в менше) реалізувати не вдається. Це обумовлено не тільки тим, що ускладнюється конструкція, але й тим, що незважаючи на те, що тиск повітря на вході в конфузор зростає і в широкій його частині буде більше атмосферного, на виході дифузора (конструкції зворотної конфузору) він у відповідності з теорією труби, що звужується (закон Бернуллі), буде таким як і на вході. Крім того ускладнюється і конструкція. Конфузори потрібно не тільки закріпити на ВЕУ, але ще розвертати за вітром при досить високій парусності. Орієнтація вітроколеса на вітер здійснюється в агрегатах малої потужності за допомогою хвоста (флюгера), а в агрегатах та середньої і великої потужності спеціальною системою орієнтації на вітер встановленою на гондолі ВЕУ [3, с.156]. Саме тому ні одна з крупних фірм світу не займається виробництвом потужних ВЕУ з конфузорами і конфузюрними каналами. Хоча патентів пов'язаних з цим питанням дуже багато. Основними компонентами горизонтальної ВЕУ є фундамент, вежа, електрогенератор, ротор, лопаті і поворотний механізм для повертання гондолою.

Висновки.

1. Збільшити ефективність вітроустановок за допомогою використання конфузюрів практично неможливо.

2. Вважається що ВЕУ з вертикальним розташуванням осі, це низько ефективні установки, які використовувати не рекомендується. Насправді це не так. Ефективність ВЕУ визначається не тим як розташована вісь (горизонтально чи вертикально), а тим яка конфігурація у лопатей. Якщо лопаті розроблені з використанням самих сучасних засобів аеродинамічного аналізу та обладнанню, яке підвищує їх продуктивність, то ефективність буде залежати виключно від довжини лопатей в квадраті і швидкості вітрового потоку в кубі. Суттєво вплинути на ККД можна саме за рахунок зміни цих параметрів.

3. Про ККД ВЕУ можна говорити тільки при їх роботі в режимі номінального навантаження і аж ніяк в – режим холостого ходу.

Список літератури

1. Дописувачі Вікіпедії. Проблема вичерпання природних ресурсів.[Інтернет]. *Українська Вікіпедія*. 22 січня 2023, 14:34 UTC [цитовано 22 січня 2023]. Доступно із: <https://cutt.ly/I9ajIfc>.

2. Півняк Г., Шкарабанець Ф., Нойбергер Н., Циценков Д., Основи Вітоенергетики: підручник, М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2015. 335 с.

3. Друкований М. Ф., Янович В. П., Альтернативні джерела енергії, ВНАУ. Вінниця, 2016. 495 с.

УДК 004:378

Сікора Я. Б.

к. пед. н., доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК
КОМАНДНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Цифровізація економіки та суспільства істотно впливає як на освіту, так і на виробництво. Виробничий процес з тривалого, розподіленого на технологічні етапи

стає компактним, автономним, завершеним проектом, реалізація якого здійснюється не окремим фахівцем, а командою. Тому командна робота, яка є спільним виконанням поставленого завдання, стає сьогодні основою ефективного функціонування сучасних організацій і важливою вимогою до майбутніх фахівців.

Тому основним завданням є формування навичок командної роботи та розвиток цифрових компетентностей. Забезпечити ефективне вирішення даного завдання та підготовку конкурентоздатного фахівця, на наш погляд, дозволить уведення методу проєктів та хмарних технологій в освітній процес.

Як основу вибору таких технологій відзначено чотири головні напрями підготовки фахівців цифрового суспільства:

- формування цифрових навичок і знань, що включає цифрову грамотність, аналітику даних, машинне навчання, штучний інтелект і програмування;
- розвиток адаптивності, критичного та системного мислення, здатності до самонавчання відповідно до концепції «life long learning»;
- формування навичок пошуку, обробки та аналізу інформації, медіа-грамотності;
- розвиток комунікативних здібностей для успішної роботи в команді, співробітництва, ведення ділових переговорів.

Основною формою проведення командної роботи було обрано виконання творчих завдань у мінігрупах з метою створення ситуації успіху та підвищення рівня мотивації до спілкування.

Розглянемо хмарні технології, які використовувалися під час виконання групових проєктів з інформатики.

Робота над проектом розпочиналася з планування основних дат та заходів у спільному Google календарі, адже важливою властивістю календаря є можливість підтримувати роботу в команді, що забезпечує обмін інформацією з іншими членами команди. Студенти визначають тимчасові відрізки для виконання кожного етапу проєкту, призначають дати звітів щодо етапів, час консультацій з викладачем та один з одним.

Наступний етап роботи над проектом присвячено формулюванню завдань. Для реалізації цього етапу найефективнішим є використання електронної дошки, наприклад, онлайн дошки Miro [1]. Усі учасники проєкту можуть «клеїти» стікери, тобто додавати важливі ідеї на полі, коментувати їх.

Для вивчення та закріплення знайденого матеріалу найбільш ефективною формою організації командної роботи, на наш погляд, є робота в парах, творчі завдання та рольові ігри (ділові партнери, начальник – підлеглий тощо).

Одним із завдань було подати вивчену інформацію у короткій та візуально привабливій формі. Найбільше ефективно це можна зробити за допомогою інфографіки.

За призначенням інфографіка поділяється на дослідницьку (explorative) та сюжетну (оповідальну). Перша призначена для точного та повного опису даних, їх зв'язків та відносин, друга використовується у виданнях, маркетингових та рекламних матеріалах.

За характером подання інформації виділяють графічну статичну інфографіку (поодинокі зображення без елементів анімації: графіки, діаграми, блок-схеми, таблиці, карти, списки) та динамічну інфографіку (відео інфографіка, анімовані зображення, презентації).

Головне завдання полягає в тому, щоб швидко та коротко передати основні тези матеріалу, який вона супроводжує. В одній картинці варто розміщувати мінімум інформації.

Найбільш детально тема проекту розкривається у презентації. Презентації – це потужний інструмент для представлення ідей, знання та досвіду. Але привернути увагу, зацікавити та переконати аудиторію презентацією стає дедалі складніше. Необхідний інтерактив, динаміка та нестандартні візуальні ефекти.

У мінігрупах будується і ментальна карта, що відображає весь теоретичний матеріал. Ефективність застосування ментальних карт пояснюється тим, що людина сприймає інформацію цілком і нелінійно. У ній практично немає зайвої інформації, основні думки описані на великих відгалуженнях, усі подробиці – на дрібніших. Ментальні карти розрізняються за рівнем складності та будуються або вручну, або за допомогою спеціальних комп'ютерних програм.

До найбільш відомих програм, що допомагають виконувати майндмеппінг (побудова ментальної карти) в цифровому режимі, відносяться FreeMind, MindMeister, Xmind, Mapul і т.п. [2].

У разі необхідності спільних обчислень або оформлення документів використовується хмарний сервіс GoogleDrive, особливістю роботи якого є надання спільного доступу.

Заключний етап командної роботи – рефлексія, форма командної роботи – робота у парах. Хмарні технології – Google-форми.

Описані хмарні технології, звичайно ж, не вичерпують усіх існуючих сьогодні. Як показують спостереження та досвід, найбільш затребуваними у сучасних студентів стають мобільні пристрої. Спеціалізовані програми, що з'явилися відносно недавно, дозволяють використовувати мобільні пристрої і в освіті, забезпечуючи віддалений доступ до навчальних ресурсів, вибір місця і часу вивчення матеріалу.

Їх використання сприятиме підвищенню рівня сформованості навичок командної роботи та рівня мотивації при вивченні освітніх компонентів.

Список літератури

1. Miro. URL: <https://miro.com/>.
2. Що таке ментальна карта, і як її створювати? URL: <https://mc.today/uk/shho-take-mentalna-karta-i-yak-yiyi-stvoryuvati/>.

УДК 519.85

Сікора Я. Б.

к. пед. н., доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ»

Інформаційні технології (ІТ) заповнили усі галузі суспільства. Сучасна освіта заснована на різних ІТ, які не тільки виступають як доповнення до традиційних форм навчання та освіти, але стали органічною та невід'ємною частиною інтегральної системи освітнього простору. Можливості використання ІТ в навчальному процесі широкі та багатогранні. Серед основних аспектів, виділених дослідниками, можна вказати наступні, які безпосередньо пов'язані з вищою освітою:

- необмежені можливості для збору, зберігання, передачі, трансформації, аналізу та застосування різноманітної інформації;
- підвищення доступності освіти, з розширенням форм отримання освіти;
- значне розширення та вдосконалення організаційного забезпечення освітнього процесу (віртуальні школи, лабораторії, університети та ін.);
- підвищення активності суб'єктів в організації освітнього процесу;
- створення єдиного інформаційно-освітнього середовища навчання;
- незалежність освітнього процесу від місця і часу навчання;
- значне вдосконалення методичного та програмного забезпечення освітнього процесу;
- розвиток самостійної пошукової діяльності здобувачів освіти;
- підвищення мотивації навчання [1, с. 26].

Використання презентацій при читанні лекцій, розміщення необхідних для занять матеріалів на інформаційному навчальному порталі закладу освіти, залучення програмного забезпечення (ПЗ) під час виконання різних розрахунків вважається необхідним допоміжним засобом для підвищення ефективності освітнього процесу. У той же час, питання розробки та використання методик системного послідовного застосування спеціалізованих програм у вивченні математичних дисциплін залишається відкритим.

Розглянемо питання використання ПЗ при вивченні дисципліни «Методи оптимізації та дослідження операцій» здобувачами вищої освіти на прикладі можливості залучення програм, що дозволяють отримати розв'язок задач лінійного програмування (ЗЛП) симплексним методом (СМ).

Відповідно до структури дисципліни [2] постановка ЗЛП та її розв'язання графічним та симплексним методом – зміст однієї з перших лекційних та лабораторних занять. Безперечно, що розуміння ідеї симплекс-методу буде більш завершеним, якщо здобувачі не лише прослухають матеріал, але й отримають навички безпосереднього виконання усіх кроків алгоритму СМ при розв'язуванні ЗЛП. У той же час, вміння отримувати оптимальний план ЗЛП з використанням симплекс-таблиць не є головною метою навчання студента. Окрім обчислювальних аспектів (швидкість та точність розрахунків), аналіз та якісна оцінка отриманого результату представляють інтерес та значимість. Тому, щоб розвивати навички використання СМ, недоцільно розглядати задачі великої розмірності. Метод штучного базису, що вимагає введення штучних змінних, при безпосередньому використанні на занятті дозволить отримати розв'язок двох задач. Раціональним у даному випадку є демонстрація та обговорення процесу розв'язання по готовим симплекс-таблицям з подальшим розміщенням відповідного документа на інформаційному порталі. Для проведення лабораторного заняття на тему «Двоїсті задачі лінійного програмування», попередньо отримані симплекс-таблиці також скорочують час технічних розрахунків і дають змогу сконцентруватися на основній меті. Варто зазначити, що у зазначених випадках використання програмного забезпечення для виконання СМ може бути заздалегідь виконано викладачем.

ПЗ також може активно використовуватись на лабораторних заняттях при розв'язуванні цілочислових ЗЛП. Викладач самостійно визначає та рекомендує певну програму або онлайн-калькулятор, і протягом декількох хвилин дає студентам пояснення щодо розв'язання ЗЛП за допомогою додатку. Якщо своєчасно зняти весь обсяг рутинних обчислень зі студентів, то можна розглянути декілька цілочислових ЗЛП, що вимагає більшої кількості розгалужень, навчитися ілюструвати весь процес,

використовуючи дерево рішень.

Низку оптимізаційних задач мережевого планування та управління також передбачає побудову математичних моделей у вигляді ЗЛП. До таких задач належать: оптимізація проекту для інвестування додаткових коштів з фіксованим періодом виконання, оптимізація проекту по часу реалізації при обмеженому внеску додаткових коштів, мінімізація вартості проекту з його фіксованою тривалістю.

Слід також зазначити, що під час вивчення матричних ігор з нульовою сумою окремим питанням розглядається зведення матричної гри до пари двоїстих ЗЛП, що також потребує використання ПЗ.

Таким чином, своєчасне та методично виправдане залучення ПЗ до організації освітнього процесу дозволить раціонально використовувати час, правильно розміщувати акценти та значно покращити якість подання та засвоєння навчального матеріалу.

Список літератури

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К., 2009. 684 с.

2. Програма навчальної дисципліни «Методи оптимізації та дослідження операцій» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 122 Комп'ютерні науки. Житомир, 2022. URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/199/lwwk6ouk.pdf>.

УДК 621.315.2; 519.2

Сисак І. М.

к.т.н., доцент,

Бабюк С. М.

к.т.н., доцент,

Вакуленко О. О.

кафедра електричної інженерії,

Тернопільський національний технічний університет

імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ІЗОЛЯЦІЇ ЕМАЛЬОВАНИХ ПРОВОДІВ

Випробуваннями стану ізоляції емальованих обмотувальних проводів згідно відомої стандартної методики встановлено, що розряд на двопроводовій «скрутці» є складним процесом, який вимагає роздільного дослідження процесу руйнування ізоляції у місцях її послаблення чи дефекту й розвитку розрядного процесу через повітряний проміжок. Відповідна поліноміальна модель містить функцію відгуку (Y) залежності напруги пробою розрядного проміжку U_{np} , кВ, від:

– відстані вздовж кривої найменшої довжини між місцями пробою явних дефектів ізоляції (фактор X_1), мм;

– те ж, між місцями пробою ізоляції згідно стандартної методики (фактор X_2), мм;

– номінального діаметра проводу (фактор X_3), мм. Встановлено, що оптимальною є лінійна модель виду: $Y = 9,1 + 0,24 \cdot X_1 + 2,74 \cdot X_2 + 0,81 \cdot X_3$.

Вплив фактору X_2 на функцію відгуку є найбільшим і оцінюється значенням (27 ... 30)%.

Розрядний процес у повітрі на проміжках довжиною L для фактору X_1 можна описати з використанням методу найменших квадратів, наприклад, для проводу марки ПЕТ 155–0,56 квадратичною функцією у вигляді виразу: $U(L) = -0,034 \cdot L^2 + 0,89 \cdot L + 0,239$.

Для встановлення вкладу фактору X_2 в напругу пробою ізоляції проводять випробування з оцінювання її поздовжньої неоднорідності згідно [1] і отримують ймовірнісну оцінку сприятливого для розрядного процесу розташування дефектів чи місць послаблення ізоляції за допомогою статистичного ряду Грама–Шарльє, який враховує асиметрію S_k та ексцес ε розподілу напруг пробою U та описується рівнянням щільностей розподілів: даного $f_s(U)$ й нормального $\varphi(U)$ виду [1]:

$$f_s(U) = \varphi(U) - \frac{S_k}{6} \cdot \varphi'''(U) + \frac{\varepsilon}{24} \cdot \varphi^{IV}(U) \quad (1)$$

Застосування методики [1] дозволяє оцінювати ізоляцію п'ятьма ступенями дефектності: бездефектна (теоретично); з низьким, середнім, високим і підвищеним ступенями.

Список літератури

1. Патент 54560 UA, МПК 7 G01R31/12 Спосіб оцінки ступеня дефектності ізоляції емальпроводів / Вакулєнко О.О. № 2000042307. Бюл. №3. 2003 р.

УДК 621.1

Stovpnyk O.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Ukrainian State University of Chemical Technology

THERMOPHYSICAL PROPERTIES OF POLYMER COMPOSITES PHENYLON BASED

The influence of copper complexes with benzimidazoles thiocarboxylic acid as the ligand, the thermophysical properties of composites based on aromatic copolyamide phenylene C2. Complex compounds of copper received in pursuance of with the modified reactions Vilgeroda-Kindler [1]. The compositions prepared according to the procedure described in [2]. Possessing high strength properties, heat resistance, wear resistance phenylene used for the manufacture components that are exploited at high temperatures.

An important characteristic of for polymeric compositions is the change physical properties depending on temperature. Determination of this relationship allows us to estimate the temperature range in which the polymer composition possesses sufficient mechanical strength and can be used as a construction material. Most used indicators in describing thermophysical properties of polymeric materials is heat resistance and coefficient of thermal expansion. [3]

Research of thermophysical properties of the developed coatings showed that the introduction of fillers improves heat resistance and reduced coefficient of of linear expansion of composites.

Determined experimentally that the heat resistance of coatings increases by 5-10K with an increase in filler concentration in the investigated range. This is due to the chemical

adsorption of the polymer modifying additive, due to which several limited mobility of macromolecules phenylon.

The introduction of the copper complex compounds with heterocyclic ligands thioamides reduces thermal expansion of the polymer coating. So the coefficient of linear thermal expansion of the coatings is $4 \times 10^{-5} \text{ K}^{-1}$. These values are less than that of most of the known polymer materials used for coatings. Reduction of linear expansion of the coating reduces the probability of jamming the friction and coating delamination from the substrate, especially when working in high temperature conditions.

Determined that obtaining a polymer composition of the solution, leads to improved thermal conductivity test materials with the increasing number of modifying admixture.

Also, the dependence of the thermal properties of the polymer compositions according to the type of modifying admixture on the temperature in the friction zone and tribological properties of coatings.

Thus, the introduction of the complex compound in the aromatic polyamide in process of obtaining coating out of solution allows adjusting to a certain extent its thermophysical properties.

References

1. Ситар В. І., Стовпник О. В. Розробка методики отримання та дослідження властивостей покриття на основі фенілолу. *Вопросы химии и химической технологии*. 2008. № 4. С. 84 – 89.

2. Панасюк А. Г., Ранский А. П. Химия тиаомидов. Сообщение VIII. Смешаннолигандные комплексы меди (II) ариламидов бензимидазол-2-тиокарбоновой и галогенсодержащих кислот как присадки к смазочным маслам. *Вопросы химии и химической технологии*. 2005. № 5. С. 42 – 45.

3. Пивень А. Н., Гречаная Н. А., Чернобыльский И. И. Теплофизические свойства полимерных материалов : Справочник. Київ : Вища школа, 1976. 180 с.

УДК 519.876.2

Терещук І. В.

викладач кафедри математичних дисциплін
та інноваційного проектування,
ПВНЗ Європейський університет

FORMALIZATION OF THE BUDGETARY STRUCTURE OF THE ENTERPRISE IN THE PLANNING SYSTEM

Problem description. Today Ukrainian enterprises work in the conditions of unstable economic situation. In connection with this increases the importance and urgency of the decision of tasks of the current planning and budget control.

The purpose of this article is to formalize the budgetary structure of enterprise in the system of current planning, that will allow to construct the mathematical model of forecasting the activity of enterprise.

The achieved results. For realization of this task it is necessary: to define the levels of budgetary structure, to consider tasks of planning at various levels, to implement the formalization of the budgets of various levels, explore their relationship.

Formalization of the budgetary structure of the enterprise lies in the basis of development of the budget control system. The latter includes the following subsystems of the control system: current planning, plan-fact analysis, operational control.

In accordance with the budget structure planning at the enterprise can be considered as a three-level control system. The functional elements of the planning system are budgets.

On the first level are made three final budgets: Budgeted Income Statement, Cash Budget, Budgeted Balance Sheet.

The set of final budgets can be defined as:

$$Ib = Ib_1 \cup Ib_2 \cup Ib_3, \quad (1)$$

where Ib – set of final budgets, Ib_1 – Budgeted Income Statement, Ib_2 – Cash Budget, Ib_3 – Budgeted Balance Sheet.

The indicators of final budgets can be written as follows:

$$Y(Ib) = \{VD, VR, PR, Sl, Ab, Pb\}, \quad (2)$$

where VD – gross profit, VR – gross expense, PR – net income, Sl – balance, Ab – asset balance, Pb – debit balance.

Grouping and formalization of sets of functional budgets is carried out in accordance with the structure of activity of the enterprise.

Classification and formalization of the variables of the system is an integral part of the development of mathematical models of the process of budgeting.

Conclusions. Scientific novelty of this work is to formalize the budgetary structure. The practical value is to connections between types of budgets. That will allow to construct the mathematical model of forecasting of enterprise activity.

УДК 300.332

Чумаченко С. М.

доктор технічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри інформаційних технологій,
штучного інтелекту і кібербезпеки
Національного університету харчових технологій

Попель В. А.

начальник відділу
ДержНДІ технологій кібербезпеки

Заїка Н. В.

науковий співробітник відділу
ДержНДІ технологій кібербезпеки

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Системний аналіз, як метод дослідження «складних» систем (СС), забезпечує коректний вибір і обґрунтування показників ефективності, дослідження їх залежностей від системних параметрів, визначення обмежень щодо умов створення і застосування системи безпеки критичної енергетичної інфраструктури.

Техногенно-екологічна та інформаційна безпека об'єктів систем критичної енергетичної інфраструктури (СКЕІ), досягається утриманням високої функціональної сталості (надійності) «технологічної системи» (ТС) СКЕІ, систематичною профілактикою відмов ТС з екологічно небезпечними наслідками [1], захистом об'єктів СКЕІ від ураження засобами противника та швидкою ліквідацією воєнно-техногенних наслідків (відновленням) при надзвичайних ситуаціях (НС) воєнно-техногенного характеру.

Згідно даним функціям підсистеми безпеки критичної енергетичної інфраструктури, очевидні способи утворення системного ефекту (відвернених ймовірних збитків) полягають для кожного напрямку в наступному: 1) застосування спеціального обладнання у складі системи СКЕІ та організаційних заходах безпеки; 2) застосування спеціального обладнання у складі системи безпеки критичної енергетичної інфраструктури та відповідних заходів для утримання «здатності» СКЕІ; 3) застосування сил і засобів ліквідації у складі системи безпеки критичної енергетичної інфраструктури [2].

Відповідно до перелічених способів утворення системного ефекту, система безпеки критичної енергетичної інфраструктури повинна мати такий ресурсний склад:

- «виконавча частина» системи – персонал, спеціальне обладнання і ресурси щодо відповідних заходів по утриманню функціональної сталості СКЕІ;
- «управляюча» частина системи – персонал, спеціальне обладнання інформатизації управління виконавчою частиною по усіх функціях системи.

Визначимо функціональні зв'язки у структурі системи на першому рівні її декомпозиції («управляюча» і «виконавча» частини як «ресурсна» та «інформаційна» підсистеми).

Управляюча частина призначена для організаційного (планування сил і засобів запобігання та ліквідації) та оперативного управління (керування діями сил в процесі застосування). Основним ресурсом персоналу управляючої частини є інформаційний ресурс даних, технологій і засобів інформатизації.

Виконавча частина призначена для виконання завдань щодо запобігання та ліквідації наслідків НС в процесі застосування системи. Основним ресурсом персоналу виконавчої частини є матеріальні ресурси спеціального і загального призначення, що при їх застосуванні утворюють системний ефект (відвернені збитки) на «об'єкті відповідальності» - системі енергетики СКЕІ.

Задачі організаційного управління системою, що й визначають її цільову ефективність, є задачами ресурсної оптимізації при плануванні: 1) витрат на організаційні заходи і техніку безпеки об'єкту СКЕІ; 2) витрат на профілактику та відновлення ТС об'єкту СКЕІ; 3) витрат на ліквідацію наслідків НС на об'єкті СКЕІ.

Список літератури

1. Організаційні та правові аспекти забезпечення безпеки і стійкості критичної інфраструктури України : аналіт. доп. / [Бобро Д. Г., Іванюта С. П., Кондратов С. І., Суходоля О. М.] / за заг. ред. О. М. Суходолі. К. : НІСД, 2019. 224 с.
2. Невольніченко А. І. Екологічний менеджмент як по фактор підвищення ефективності «системи екологічної безпеки» : реферат, Київ, 2019. 64 с.

УДК 740

Гегечкорі О. В.

доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України

СЕНС ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ Й СЕНС ЛЮДСЬКОЇ ІСТОРІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНА І ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

Проблема сенсу життя – це не лише теоретична, але й практична проблема. В сучасну епоху глобальної переоцінки усіх цінностей, ломки традицій, насаджування масової культури з ідеалами масового споживання, коли все більш виразніше виявляється хиткість, нестійкість людського буття проблема сенсу життя набуває особливої гостроти.

Втрата і відсутність сенсу життя та духовних орієнтирів є глибокою трагедією людського буття, що народжує у людини стан екзистенційного вакууму і призводить до важких наслідків, аж до психічного розладу та самогубства. І щоб не захлинутися у ньому, не втратити ідентичності, людина потребує вироблення певної життєвої позиції, яка б ґрунтувалася на особистих уявленнях про сенс життя.

Проте, не лише складності соціального буття викликають інтерес людини до проблем сенсу свого життя. Цей інтерес неминуче формується в процесі «олюднення» людини, прилучення її до культури суспільства, навчання, засвоєння нею накопиченого попередниками досвіду, зрештою спілкування.

Етимологія слова «смысл» – «з-мысле» вказує на те, що це поняття щільно пов'язане з ситуацією розуміння, (осмислення) тих чи інших мовних, предметних, культурних реалій. Звідси сенс (смысл) життя являє собою осмислення людиною свого призначення, «самовиправдовування» своєї життєдіяльності. Він містить у собі цілі, ідеали, установки, умонастрій та лінії поведінки людини. Сенс життя не заданий людині одвічно, він виникає на перетині суспільного та індивідуального досвіду людини. Як зауважує В. Франкл, «сенс не можна дати, його треба знайти». Й це мусить зробити кожна людина самотійно.

Мета і сенс життя не співпадають., адже при досягненні проміжної мети втрачається сенс життя, і це переживається як життєва драма. Інший наслідок ототожнення мети і сенсу – фанатичне служіння якійсь меті як абсолютній.

Виокремлюють три підходи до розв'язання проблеми сенсу буття людини: Перший – життя не має сенсу; другий – життя людини має сенс, який полягає у чомусь зовнішньому стосовно людини; третій – сенс життя людини полягає в самому житті.

Чи є сенс людського життя чимсь внутрішнім або ж зовнішнім стосовно людини? Сенс людського буття й сенс людської історії – це два боки однієї проблеми. Сенс людського життя реалізується лише через суспільне ставлення до світу, а сенс історії – через діяльність людини. Даремно шукати сенс життя поодинокого, ізольованого індивіда. Водночас сенс життя конкретної особистості не може бути обумовлений тільки виключно суспільними відносинами.

За даними психологів і соціологів більшість людей не можуть сформулювати сенс свого життя. Постає питання: чи має сенс той, хто його не усвідомлює? – У

дійсності людина рідко зв'язується зі своїм смисложиттєвим орієнтиром, реалізація сенсу життя часто відбувається неявно, несвідомо. До питання про сенс життя людина звертається або коли він вже загублений, або ж у переломні періоди в житті суспільства. Думка А. Камю про те, що питання про сенс життя виникає в контексті самогубства, не видається такою вже екстравагантною.

Таким чином, життєдіяльність людини має сенс незалежно від усвідомлення. Тут мається на увазі не тільки те, що цілі об'єктивно зумовлені, але й те, що вони можуть існувати неявно. Людина об'єктивно, тобто незалежно від своєї волі й свідомості, ставиться до світу, й у цьому ставленні полягає об'єктивний сенс її буття. Проте життя людини – це ще не сенс, а тільки умова реалізації сенсу. Достеменний сенс буття людини полягає в усвідомленні й слідуванні суспільно значущим цілям, у реалізації загальнолюдських гуманних цілей та ідеалів.

Список літератури

1. Гессен Й. Сенс життя [Текст]/Йоганнес Гессен; [пер. з нім. М. Маурітсона]. – К.: Пульсари, 2009.–134 с.
2. Камю А. Вибрані твори: у 3 т. Т. 3[Текст]/Альберт Камю. – Х.: Фоліо, 1996. – 629 с.
3. Кучера Т. Сенс життя як етична проблема [Текст]/Тетяна Кучера// Університетська кафедра. – 2012. – № 1. – С. 79–91.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла [Текст]/Виктор Франкл ; [пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева ; вст. ст. Д. А. Леонтьева] : [Сборник]. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
5. Франк С. Сенс життя [Текст]/Семен Франк//І. В. Жеребило. Проблема сенсу в житті української середньовічної філософії / Ірина Владиславівна Жеребило. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – С.121–223.

УДК 172+2-42

Гончаров Г. М.

кандидат філософ. наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних наук
Харківська державна академія фізичної культури

ІНФОРМАЦІЙНА ТОТАЛЬНА ВІЙНА З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЛІГІЙНОГО ПІДГРУНТЯ

Росія вже давно засвоїла одну просту істину, почати реальну війну без інформаційної підготовки, не має сенсу. Як це робив свого часу Гітлер. Це і розв'язаний конфлікт в Придністров'ї, із захоплення шматка території в Молдови, це спровокований рашистами конфлікт Грузії і Осетії, це і війна на Донбасі, створенні на інформаційній пропаганді, ДНР і ЛНР. Тому інформаційна тотальна війна, яку РФ починає вести, проти кожного з нас, проти народу України, кожної країни, перед початком військового вторгнення, з кожним днем збільшується на різних напрямках і варто визнати цей факт, тут вона дуже переважає наші ЗМІ [3]. Активна фаза інформаційного протистояння російсько-української війни почалася задовго до 24 лютого 2022 року. Тому рішення заблокувати ворожі соціальні мережі та заборонити пропагандистське телебачення, неабияк захистило інформаційний простір та свідомість наших громадян від мороку Мордора. Але у тамтешніх орків, ще й досі є в Україні своєрідний Троянський кінь. Так звана, українська православна

церква московського патріархату, надалі по тексту упц мп. Московські попи задалегідь, наче монахи Шаолінь, почали пропагувати бойові мистецтва, щоб під виглядом релігійних практик займатися пропагандою «руського мира»: «Мені довелося оволодіти холодною зброєю, яка називається фланкировкой для того, щоб долучити людей до вікових традицій, як російське козацтво, так і православну культуру»[1]. Щоб потім цих підготовлених вбивць і гвалтівників благословляти на геноцид українців. Керівництво рпц і її філія упц мп, як і сама організація стала наріжним каменем тоталітарного режиму Путіна, де-факто ця релігійно-державна інституція водночас відповідає за експансію в культурно ідеологічній сфері за кордоном і мобілізацію населення рф на підтримку імперських амбіцій вічного президента. При згадці про кремлівську пропаганду на думку спадають її найодіозніші, та часто не дуже розумні представники. Коли Маргарита Симоньян була шеф-редактором, ще скромного англомовного каналу Russia today, Кисельов з ганьбою повернувся з України і вів другорядну програму, а Володимир Соловйов, в котре оплакував звільнення з НТВ. В цей час, супер зірка кремлівської пропаганди, вже вів за собою паству. Кирил гундяєв, починав проповідь таким словами: «Ядром руського миру сьогодні є Росія, Україна, Білорусь, ми духовно продовжуємо залишатися одним народом, тільки згуртований руський мир, може стати міцним суб'єктом глобальної міжнародної політики сильнішим за будь-які політичні альянси» [1]. Ставши у 2009 році новим московським патріархом, володимир гундяєв зробив ідеологію руського миру, фактично доктриною рпц, вона цілком відповідає традиціям російського великодержавного шовінізму: «Ми нікого не змушуємо, всі нас люблять, добровільно по братерські» [1]. З того часу, маніпуляція гаслами, про єдину святу Русь, цивілізаційний простір, руський мир і їм подібними, стали системними не лише для церковників, але для чиновників та силовиків. Православне християнство і версії московського патріархату, стало невід'ємною складовою уявного руського миру, який таким чином набув сакралізованого характеру. Кирил постійно апелює до термінів: свята Русь, єдиний історичний простір народів святої Русі, як до якогось реального місця, хоча його ніколи не існувало, адже руський мир це ідеологічний конструкт, уявний міф, мрія кремлівських вождів, під яким рф хоче повернути собі втрачені з розвалом СРСР території, зокрема Україну. Основна місія московської патріархії, завадити українцям бути нацією, а Україні державою. В умовах повномасштабної війни рпцешне керівництво не соромиться повторювати мантру, про один народ, але з творчими доробками. Гундяєв методом словесного зомбування, на проповідях наче він посланник з неба, цинічно повторює : «Ми не згодні з політичною позицією керівництва, але не йдеться, не про яке культивування недоброзичливого ставлення до українців, для мене це єдиний народ, єдина церква»[1]. Міф про поганих політиків і любов до звичайних православних таких як і вони, має виправдати агресію в очах вірян. В українській філії кремлівської церкви – упц мп, були обережнішими, але роками просували дуже подібні проросійські наративи, серед українських вірян. Наприклад у 2015 митрополит Онуфрій, відмовився підвестися на шану героїв АТО, а згодом недолуго прикрився фіговим листком миру, відповівши пресі : «Ми не встали тому, що це був наш знак протесту проти війни як явища». Багато заяв представників РПЦ і упц мп спрямовані на те щоб сіяти розбрат і ворожнечу в українському суспільстві та дискредитувати інші релігійні організації. Волинський священик відмовився відспівати дев'ятирічну дівчинку із багатодітної ромської родини все через те, що померла від раку дитина, хрещена в Київському патріархаті, а піп в селі з московського. Але про утиски, заявляють чомусь, саме

московські попи. Патріарх Кирило неодноразово бідкався про порушення прав і свобод вірян в Україні і свавілля влади ледь не на державному рівні, гучні заяви не підтверджувалися фактами. А страждання неподільного православного слов'янського народу в Україні мало викликати недовіру до української влади та перешкодити усвідомленню росії як агресора. Мало того багато, священників московської церкви, відмовлялися відспівувати не тільки розкольників але й полеглих українських воїнів. Негативне ставлення церкви, значно спрощувало, поширенню в суспільстві ворожого міфу, про нібито неоднозначність ситуації на Донбасі.

Повномасштабне вторгнення, відкрило карт-бланш для державної пропаганди в релігійній площині. Кирил гундяєв систематично виправдовує агресію кремля і по сіті є її учасником: «Ми ні з ким не хочемо воювати, росія ніколи ні на кого не нападала». Слідство Інфо, розслідування, репортажі, викриття, ідентифікували низку мобілізованих із РФ, знищених ударом українських захисників по профтехучилищу в окупованій Макіївці біля Донецька. Багато хто з них з радістю отримали повістки, бажали один одному успіхів у злочинній війні та були готові боротися за диктаторські цілі Кремля. Їхня радість тривала недовго, адже незабаром українські захисники знищили окупантів точним ударом. У день повномасштабного вторгнення Ромаданов поширював картинку з написом «росіяне не починають війну, росіяни її закінчують» [5].

У більшості випадків аргументація м'яко кажучи парадоксальна. Це дивно коли велика і могутня країна ні де, ні на кого, не нападала, вона лише захищала свої рубежі? Гундяєв постійно наголошує, в ще більше абсурдному виправданні війни, в заяві про нібито вимоги західного світу, провести гей-парад на Донбасі. На проповіді гундяєв висловив таку думку: «Вісім років йдуть спроби знищити те, що існує на Донбасі. А на Донбасі існує неприйняття так званих цінностей, певна перепустка у той щасливий світ. А знаєте, що це за тест, це гей-парад».

Навесні гундяєв вручив стародавню ікону Августівської Божої Матері, голові росгвардії Золотову, благословивши російських військових на знищення українців. Під час передачі ікони Гундяєв сказав наступне: «Вручаю її вам, нехай цей образ надихне молодих воїнів, які приймають присягу, які вступають на шлях захисту вітчизни». А вже восени він фактично порівняв мобілізованих росіян з Ісусом Христом, вони на його думку, своєю загибеллю на війні, проти України, приносять себе в жертву за інших: «І якщо у виконанні цього обов'язку, людина гине, вона безсумнівно робить діяння порівняно із жертвою» [2]. Така ересь з вуст релігійного діяча звучить як маячня, але це просто чергова варіація крилатого путінізму: «І ми як мученики потрапимо до раю. А вони просто здохнуть». Цю людину ненависницьку ересь підхоплює дмитро кісільов: «Ми ж у рай потрапимо, закінчення одного земного шляху, початок іншого, а вони просто здохнуть». Гундяєв продовжує: «Потрібно щоб силою Божою, викоринити зі свідомості людей, які не прагнуть духовної єдності Святої Русі. Всі ці диявольські помисли. Я зі сміливістю в цих стінах виголошую «руський мир», хоча знаю, що деякі сили в Україні демонізують ці слова. Ми є єдиним народом, народ святої Русі».

За словами гундяєва, росія не просто веде цю метафізичну боротьбу на території України, а бореться з глобальним універсалізмом, який на думку міністра церковної пропаганди росії є передумовою появи самого антихриста. Надихаючись таким опіумом для народу, російські чиновники серйозно почали писати статті про необхідність десатанізації України. Дмитрій медведев розпинався, зупинити володаря пекла. А придворний шут Охлобистін, вільно все це переказав на мітинг -

концерті: «Гойда брати і сестри, гойда, бійся старий світ позбавлений краси, істинної віри, істиною мудрості, керований мезумцями, збоченцями, сатаністами. Бійся ми йдемо, гойда». І після цих слів, рик хижого звіра. Відчуття і візуально, що ця людина втекла із псих лікарні.

Спочатку повномасштабного вторгнення, упрц мп опинилася у складній ситуації, адже більшість вірян усвідомила роль росії, як агресора і окупанта, тож виправдувати зв'язки з москвою стало важче. Предстоятель упрц мп Онуфрій, засудив воєнні дії рф, назвавши їх каїновим гріхом та братовбивчою війною, тобто міф про братні народи нікуди не подівся. «Відстоюючи суверенітет та цілісність України, ми звертаємось також до президента росії та просимо негайно припинити братовбивчу війну. Український і російський народи вийшли із Дніпровської купелі хрещення і війна між цими народами це повторення Каїнового гріха, який по заздрості убив свого рідного брата. Така війна не має виправдання ні у Бога, ні у людей» [6]. Нагадаємо, раніше в упрц мп заявляли, що війна між Росією і Україною є лише в телевізорі.

Собор упрц мп в травні у загальних термінах, теж засудив війну, але не позицію патріарха Кирила, і обмежився лише туманними висловленнями не згоди. Бібліотеки з прокремлівською літературою, пропагандистські газети та молитви за російського патріарха, агітаційні листівки заборонених партій, російська символіка, підозрілі особи які ховаються від правосуддя, все це СБУ знаходить у храмах, монастирях та будівлях упрц мп. На священників упрц мп відкривають кримінальні справи, деяких засудили за колабораціонізм та корегування вогню по позиціях ЗСУ. І хоча далеко не всі священники упрц мп підтримують російську агресію, про те антиукраїнська налаштованість її керівництва, давно вже не для кого не секрет. Події 2022 остаточно довели що російська православна церква – це лише інструмент путінської пропаганди, рпц за всяку ціну прагне виправдати війну в Україні, дискредитувати українську владу та створити умови для поглинання росією української нації. Особлива небезпека церковної пропаганди криється у високому авторитеті церкви серед парафіян. Таким чином буде важко донести громадянам, що певна інформація є сфабрикованою, чи пропагандисткою, якщо вона була передана через церковні канали.

Список літератури

1. Церковь захватило ФСБ, позор Кирилла, Гундяев переплюнул зашкваренную пропаганду кремля / инфобитвы / YouTube. 22 янв. 2023 г. [Video] Телеканал Прямой <https://www.youtube.com/watch?v=D-PxQCHCZ-U&t=3s>

2. Антихрист! Кирилл сравнил мобилизованных россиян с Богом YouTube. 27 сент. 2022 г. [Video] Телеканал Гроші <https://www.youtube.com/watch?v=v0j7eFn7GYI>

3. Бред Лаврова шокировал Запад, план РФ рухнул с грохотом, США дали сигнал Украине / Алексей Петров 2022, ноябрь 27 [Video]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=FGHp-90OQIE>

4. Росія ініціювала Радбез ООН щодо «утисків» УПЦ (МП) – трансляція Суспільне Новини 18 січня 2023 YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=kPUr97OZVrM>

5. Ликвидированные в Макеевке: кого уничтожили ВСУ в новогоднюю ночь Слідство.Інфо | Розслідування, репортажі, викриття 27 січня 2023

<https://www.youtube.com/watch?v=Xacs4DDZPXI>

6. Митрополит УПЦ МП Онуфрій закликав Путіна негайно припинити братовбивчу війну Релігійно-інформаційна служба України, СУСПІЛЬСТВО 24.02.2022, https://risu.ua/mitropolit-upc-mp-onufrij-zaklikav-putina-negajno-pripiniti-bratovbivchu-vijnu_n126377

Качаровський Р. Є.

магістр географії,
інженер II категорії навчальної лабораторії
краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,

Мельник Н. В.

к.геогр.н., доцент кафедри туризму,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

Єрко І. В.

к. геогр. н., доцент кафедри туризму
та готельного господарства,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,

Антипюк О. В.

інженер II категорії навчальної лабораторії
краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

КЗ КОВЕЛЬСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ «ПРОСВІТА» ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ М. КОВЕЛЬ

Зауважено роль Народного дому «Просвіта» як культурного осередку міста Ковеля. Вивчено історію його становлення та розвитку. Виділено головні структурні підрозділи, зокрема творчі колективи, їх роль у культурно-пізнавальному туризмі краю. Досліджено проблемні питання розвитку закладу та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: туризм, туристичні ресурси, культурно-пізнавальний туризм, Народний дім «Просвіта», історико-культурна спадщина, творчий колектив, місто Ковель, Волинська область.

Abstract. The role of the People's House «Prosvita» as a cultural center of the city of Kovel was noted. The history of its formation and development is studied. The main structural subdivisions, in particular creative teams, their role in the cultural and educational tourism of the region are highlighted. Problematic issues of the institution's development and ways to solve them were studied.

Key words: tourism, tourist resources, cultural and educational tourism, People's House «Prosvita», historical and cultural heritage, creative team, city of Kovel, Volyn region.

Сучасна туристична галузь стає все більше орієнтованою на задоволення особливих потреб туристів під час відпочинку. На передній план виходить культурне дозвілля, що дозволяє поєднувати приємне з корисним, зокрема пізнавати історико-культурну спадщину, традиції, обряди тощо. Саме для цього в нагоді стає культурно-пізнавальний туризм, в основу якого покладено ознайомлення подорожуючих з історичними об'єктами, архітектурними спорудами, місцями археологічних розкопок, музеями, осередками народних художніх промислів та ремесел, а також сучасною культурою певних регіонів та територій мешкання етнічних груп, що включає в себе відвідини виставок, фестивалів, дослідження побуту, кулінарних

особливостей, одягу тощо. Такий підхід дозволяє посилити процес інтеграції населення різних етнічних груп та регіонів [3; 6 – 7].

Місто Ковель, як адміністративний центр району, великий транспортний і промисловий центр Волині має також і значний туристичний потенціал, що здатен задовольнити вибагливі потреби туристів, зокрема культурні та розважально-рекреаційні. Історико-культурна спадщина міста представлена 20 пам'ятками історії, пам'яткою монументального мистецтва (Пам'ятник Богдану Хмельницькому, 1595 – 1657 рр.), 23 пам'ятками архітектури. До закладів культури міста, що функціонують на основі ЗУ «Про культуру» [4], належать: КЗ «Ковельський історичний музей», КЗ «Ковельський народний дім «Просвіта», КЗ «Ковельська школа мистецтв», Комунальна установа «Ковельський молодіжний центр «Місто ідей» [2; 5; 7].

Комунальний заклад Ковельський народний дім «Просвіта» розпочав свою історію як міський будинок культури ще у листопаді 1965 р. у приміщенні колишнього кінотеатру. З березня 1993 р. на основі рішення Ковельської міської ради установа функціонувала як народний дім «Просвіта», а з 2015 р. – як комунальний заклад Ковельський народний дім «Просвіта». Нині це основний культурний осередок, де зосереджене усе культурно-мистецьке життя міста [2; 5; 7].

У складі НД «Просвіта» творчо працюють 15 колективів народної творчості: Народний аматорський ансамбль пісні і танцю «Лісова пісня» (створений 1972 р.), Народний аматорський чоловічий вокальний ансамбль «Промінь» (1969 р.), Народна аматорська хорова капела (1960 р.), Народний аматорський ансамбль «Награш» (1972 р.), Народний аматорський симфонічний оркестр (1973 р.), Народний аматорський фольклорний гурт «Намисто» (2009 р.), Народний аматорський камерний оркестр «Квінта» (2004 р.), Муніципальний духовий оркестр (2011 р.), Гурт «Родинька» (2007 р.), Зразкова студія естрадного співу «Надія» (1999 р.), Зразковий аматорський дитячий колектив народного танцю «Дзвіночок» (2003 р.). Серед них вісім носить звання «народний аматорський» та два – «зразковий» [5; 7].

Також в закладі працюють: клуб спортивного танцю «Модерн» (2001 р.), гурт «Родинька», гурт «Барви» (2007 р.), експериментальний театр-студія «10 ряд 10 місце» (2018 р.), дитяча театральна студія (2018 р.) та спортивно-оздоровчі секції [1; 5; 7].

Учасники колективів беруть активну участь у міських культурно-мистецьких заходах, численних міжнародних фестивалях та конкурсах в області, Україні і за кордоном [2; 5; 7].

Функціонування колективів і творчих студій та його структурних елементів забезпечується за рахунок коштів міського бюджету, спонсорів та меценатів. За останні роки багато зроблено для поліпшення матеріально-технічного оснащення приміщень, особливо репетиційних зал колективів, проте існує ряд проблем (потреба у сучасному власному транспорті, музичних інструментах, костюмах тощо), що можливо вирішити завдяки отриманню цільових державних коштів, збільшенню регіонального фінансування та залучення донаторів.

Висновки. КЗ Ковельський народний дім «Просвіта» є перлиною та епіцентром мистецького життя міста залізничників і вагомим осередком культурно-пізнавального туризму. Завдячуючи культурній та фестивальной діяльності закладу, вдається популяризувати культурні та етнічні надбання населення міста Ковеля, Ковельщини та Волині, створити передумови зацікавлення туристів у потребі вивчення історії, культури, етнографії та мистецтва регіону. Це сприяє покращенню іміджу міста, краю як в середині держави, так і за її межами, залученню більших потоків туристів у регіон.

Список літератури

1. Антипюк О. В., Мельник Н. В., Єрко І. В., Качаровський Р. Є. Ковельський театр «10 ряд 10 місце» як туристична атракція Волині. *Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції, 29 лист. 2021 р. : зб. наук. праць. Луцьк, 2021. С. 50 – 52.
2. Волинська ОДА URL: <https://www.voladm.gov.ua/> .
3. Єрко І. В., Чир Н. В., Качаровський Р. Є. Фестивальний туризм в індустрії розваг і відпочинку міста Луцька. *Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : матер. IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 14 – 15 травня 2020 р.). Луцьк : Терен, 2020. С.43 – 44.
4. Закон України «Про культуру» від 14.12. 2010 року N № 2778-VI. *Відом. ВРУ (ВВР)*, 2011, N 24, ст.169 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
5. Ковельська міська рада. URL: <https://kowelrada.gov.ua/>
6. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. URL: <https://tourlib.net/stattiukr/kuzmuk.htm>.
7. Управління культури, питань релігії та національностей Волинської ОДА URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-kulturi-z-pitan-religiy-ta-nacionalnostey/1/>.

УДК 911.3:379.8:[930.85(477.82)]

Качаровський Р. Є.

магістр географії,
інженер II категорії навчальної лабораторії
краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,

Єрко І. В.

к. геогр. н., доцент кафедри туризму
та готельного господарства,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,

Мельник А. В.

к.геогр.н., доцент кафедра загальної,
інженерної геології та гідрогеології
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Мельник Н. В.

к.геогр.н., доцент кафедри туризму,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ М. РІВНЕ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ АТРАКТОР РЕГІОНУ

Окреслено роль вокзалів у прогресивному розвитку галузі туризму. Визначено основні етапи створення та діяльності залізничного вокзалу м.Рівне. Встановлено проблемні питання функціонування вокзалу як туристичного атрактора та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: туризм, транспорт, залізничний транспорт, вокзал, рекреаційний потенціал, історико-культурна спадщина, пам'ятки архітектури, м.Рівне, Рівненська область.

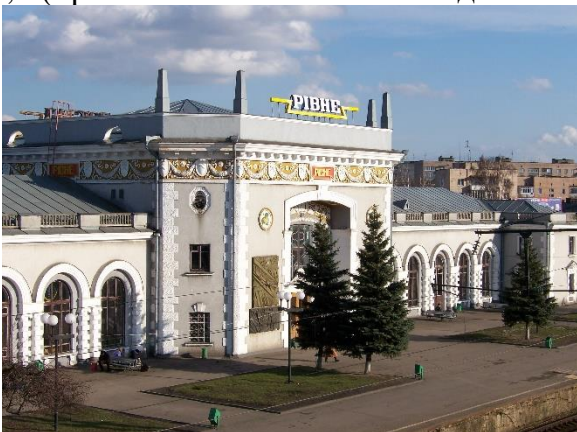
The role of railway stations in the progressive development of the tourism industry is outlined. The main stages of the creation and operation of the Rivne railway station have been determined. Problematic issues of the functioning of the train station as a tourist attraction were identified and ways of solving them were proposed.

Key words: tourism, transport, railway transport, railway station, recreational potential, historical and cultural heritage, architectural monuments, Rivne city, Rivne region.

Головним завданням транспортної інфраструктури у туристичному обслуговуванні туристів є створення належних, комплексних умов для вільного їх пересування як споживачів послуг та доступу до рекреаційних ресурсів та туристичних дестинацій. Проте, транспорт – це не лише автомобільні дороги, залізничні рейки, злітно-посадкові смуги чи водні плеса, це також будівлі, що поряд з практичним значенням мають архітектурну й естетичну цінність. Досить часто вокзали стають виразними елементами, що формують образ міста – «так зване перше враження», їх активно залучають до екскурсійної діяльності, стають туристичними «новинками». При цьому слід відмітити, що вони не поступаються «традиційним» чи «класичним» архітектурним спорудам населених пунктів [1 – 2; 5].

Споруди залізничних вокзалів другої половини XIX – першої третини XX ст. займають чільне місце в архітектурі міст і селищ України за масштабами будівництва та за реалізованими в них архітектурно-художніми рішеннями. Зростаюча увага до архітектури українських залізниць істотно посилиться з огляду на підписання на Брюссельському саміті «Східного партнерства» 2017 р. документу про поширення індикативних карт Європейської транспортної мережі TEN-T в Україну [5].

Досить важливим і потужним індикатором розвитку інфраструктури міста та його туристичного потенціалу є думка місцевих мешканців, які є головними амбасадорами розвитку міського туризму. У цьому аспекті важливими є результати всеукраїнського муніципального опитування, проведеного Міжнародним республіканським інститутом (МРІ) спільно з Соціологічною групою «Рейтинг» у період з 12 травня по 3 червня 2021 р. Згідно цих досліджень, м. Рівне замикає чільну десятку обласних центрів України в плані емоційного сприйняття міста за настроєм; за рівнем привабливості, на думку жителів, займає 11 позицію з індексом 1,3 (при коливанні показника в діапазоні від -2 до 2) [4; 7].

а)

б)

**Рис. 1. Залізничний вокзал у м. Рівне:
а) панорама вокзалу; б) центральна зала вокзалу [6]**

За даними Управління культури і туризму Рівненської ОДА [7] будівля залізничного вокзалу м. Рівного належить до об'єктів історико-культурної спадщини, що відносяться до сфери управління залізничного транспорту.

До 20 найкрасивіших залізничних вокзалів України належить будівля станції у м. Рівне. Перша будівля вокзалу була зведена у 1873 р., перебудована у 1909 р., у роки Другої світової війни – повністю зруйнована і відбудова у 50-х р. ХХ ст. Електрифікована у 1999 р. [6].

Нині будівля вокзалу є популярною туристичною родзинкою міста і зайняла свою чільну нішу в плануванні міського простору обласного центру.

Використання архітектурної спадщини інфраструктури залізничного транспорту Рівненської області у туристичній діяльності має ряд проблемних моментів [1; 6]: 1) необхідність проведення відновлювально-реставраційних робіт на об'єктах; 2) практично відсутність активної інформаційної кампанії та ефективної промоції на туристичних виставках, фестивалях і салонах регіонального, всеукраїнського та міжнародного масштабів; 3) досить низький рівень диверсифікації регіонального туристичного продукту (вирішується шляхом залучення цікавих в історичному та архітектурному планах об'єктів до нових туристичних маршрутів); 4) призупинення передачі вокзалів у концесію; 5) відсутність інформаційно-туристичних бюро безпосередньо на вокзалах.

Вирішення цих проблемних моментів дозволить в майбутньому значно активізувати залучення споруд даного типу до туристичної діяльності.

Висновки. Потужне інноваційне використання історико-культурної спадщини, зокрема й таких цікавих туристичних атракторів, як будівлі залізничних вокзалів, дозволить створити конкурентні переваги регіонального туристичного продукту, відкрити (або відновити) нові можливості для дрібних підприємців реалізувати свої нові починання в економічній площині, детермінувати забудовників та спонукати обережно ставитись до міського середовища, задовольнити не лише виклики туристичної стратегії, але й потреби міської громади, змінити парадигму функціонування міського туризму.

Список літератури

1. Мельник Н. В., Качаровський Р. Є., Єрко І. В., Антипюк О. В. Залізничні вокзали: транспортні ворота міста чи туристичні атрактори? *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11 – 12 листопад, 2022 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. Луцьк, 2022. С. 69 – 72.

2. Пам'ятки України. URL: <https://zabytki.in.ua> (дата звернення 06.01.2023).

3. Рівненська обласна державна адміністрація URL: <https://www.rv.gov.ua/> (дата звернення: 12.01.2023).

4. Сьоме всеукраїнське муніципальне опитування: мешканці міст задоволені місцевим самоврядуванням. URL: <https://cutt.ly/FB6zaJq> (дата звернення: 14.01.2023).

5. Студницький І. Типові проекти середніх вокзалів України другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.: історія, просторово-планувальна структура та художньо-стилістичні особливості. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 35. 2010. С. 201 – 219.

6. Українська залізниця URL: <https://www.uz.gov.ua/> (дата звернення: 11.01.2022).

7. Управління культури і туризму Рівненської ОДА URL: <https://cultrv.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2023).

УДК 502(477.53-751):556.51

Качаровський Р. Є.

магістр географії,
інженер II категорії навчальної лабораторії
красознавчих атласів кафедри фізичної географії
географічного факультету

Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Мельнійчук М. М.

к. геогр. н., професор,
професор кафедри фізичної географії
географічного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Мельник О. В.

к. геогр. н.,
асистент кафедри фізичної географії
географічного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Ковальчук С. І.

магістр географії,
старший лаборант кафедри фізичної географії
географічного факультету
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ОЗЕРО ЧАХОВЕ – РЕКРЕАЦІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ШАЦЬКОЇ ТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вивчено рекреаційний потенціал озера Чахове. Деталізовано його морфометричні показники. Здійснено аналіз особливостей об'єкту природно-заповідного фонду (ПЗФ) басейну озера. Досліджено можливості використання об'єкта ПЗФ у рекреації. Запропоновано певні заходи оптимізації функціонування об'єктів ПЗФ.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, рекреаційний потенціал, озеро, оз. Чахове, Шацька ТГ, Ковельський район, Волинська область.

Abstract. The recreational potential of Lake Chakhove has been studied. Its morphometric indicators are detailed. An analysis of the characteristics of the object of the nature reserve fund (NRF) of the lake basin was carried out. The possibility of using the NRF of the object in recreation was investigated. Certain measures to optimize the functioning of NRF facilities are proposed.

Key words: nature reserve fund, recreational potential, lake, Lake Chakhove, Shatska TC, Kovel district, Volyn region.

В межах Волинської області сформовано 54 громади, третина з них селищні, зокрема й Шацька (Ковельський район, до липня 2020 року – Шацький), що утворена 15 квітня 2016 р. шляхом добровільного об'єднання територіальних громад Шацької селищної ради Шацького району Волинської області (смт Шацьк, сс. Гаївка, Мельники), Прип'ятської сільської ради (сс. Прип'ять, Вілиця, Кропивники, Плоске),

Самійличівської сільської ради (сс. Самійличі, Пехи, Положеве, Хомичі). Площа ТГ – 761,1 км², в межах якої (станом на 01.01.2021 р.) проживає 16 482 особи. Густота населення – 21,7 осіб/км². Центр громад – смт Шацьк [4; 8].

Шацька громада багата лісами (лісистість – 41 %) та природно-заповідними територіями. Кліматичні умови і ресурси сприятливі для здійснення рекреації і туризму впродовж року. Середньорічні температури: зимова (-3 °С), літня (+18,9 °С). Кількість опадів 660 мм. Варто відмітити, що тривалість періоду літньої рекреації дещо менший, ніж на решті території України [4; 8]. Рекреаційне значення мають водні ресурси громади. В її межах налічується 30 озер (зокрема Світязь, Пульмо, Лука, Пісочне, Острівське, Чахове) загальною площею понад 6776,62 га (8,9 % площі громади) з об'ємом води 640,4 млн м³; протікає сім річок [6]. Лісоформуючими породи є сосна звичайна *Pinus sylvestris*, ялина звичайна *Picea abies*, дуб звичайний *Quercus robur*. Наявні місцезростання цінних види лікувальних трав та дикорослих ягід – чорниці миртолистої *Vaccinium myrtillus*, журавлини болотяної *Vaccinium oxycoccos*, бруслини бородавчастої *Euonymus verrucosus* [4; 7 – 8].

Указом Президента України № 750/94 від 10.12.1994 р. утворено ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Чахівський» (Рис. 1) площею 72,9 га у межах земель ДП «Прибузьке ЛГ». Ландшафтний комплекс заказника включає озеро карстового походження Чахове (37,0 га, об'єм водної маси – 1,0 млн м³, максимальна глибина – 5 м; знаходиться поблизу с. Прип'ять Шацької ТГ), оточуюче його болото осоко-сфагнового типу (1,8 га), вільхово-березовий масив (34,1 га) віком до 95 років, де ростуть росичка круглолиста *Drosera rotundifolia*, журавлина болотяна *Oxycoccus palustris*. Також можна спостерігати рідкісні види рослин ЧКУ: альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa* – у прибережній міліні озера в смузі очерету звичайного *Phragmites australis*; лілія лісова *Lilium martagon*, верба чорнична *Salix myrtilloides*, береза низька *Betula humilis* Schrank, шейхцерія болотяна *Scheuchzeria palustris*, росянка англійська *Drosera anglica*, шолудивник королівський *Pedicularis sceptrum-carolinum*, а також тварин – журавель сірий *Grus grus* та лелека чорний *Ciconia nigra*, що перебувають під охороною Бернської, Боннської та Вашингтонських конвенцій, Угоди про збереження афро-євразійських водно-болотяних птахів [1 – 6; 8 – 9]. У межах озера Чахове росте низка водних угруповань, включених у Зелену книгу України – глечики жовті *Nuphar lutea*, латаття біле *Nuphar alba* та сніжно-біле *Nuphar candida* [2 – 5].

Рис. 1. Ландшафтний заказник «Чахівський»

Озеро придатне для рекреаційного використання, зокрема, короткотривалого відпочинку (купання, занять водним туризмом, плавання на човнах, рибальства) та екологічного пізнання природи [1;4; 8].

Оптимізація рекреаційного використання ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Чахівський» потребує реалізації наступних заходів: 1) визначення рекреаційної ємності із врахуванням актуальної рекреаційної дигресії; 2) забезпечення управління заказником з дотриманням фактичних гранично допустимих науково обґрунтованих нормативів рекреаційного навантаження; 3) розширення межі заказника; 4) створення нових об'єктів ПЗФ у межах Шацької ТГ для диверсифікації потенційних потоків рекреантів; 5) внесення озера Чахове разом із ландшафтним заказником до туристсько-рекреаційних маршрутів Шацької ТГ та Ковельського району.

Список літератури

1. Каліновський Д. Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2013. № 6. С. 43–47.

2. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області: монографія. Луцьк : Видавництво «Терен», 2021. 212 с.

3. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог. Київ, 2018. 136 с.

4. Ковельська РДА. URL: <http://koveladm.gov.ua/> (дата звернення 06.01.2023).

5. Природно-заповідний фонд Волинської області. URL: <http://eco.voladm.gov.ua/category/all/locality=9> (дата звернення 14.01.2023).

6. Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області. URL: <https://vodres.gov.ua/> (дата звернення 06.01.2023).

7. Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА. URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv/1/> (дата звернення 14.01.2023).

8. Шацька територіальна громада. URL: <https://shsrada.gov.ua/> (дата звернення 14.01.2023).

Новицька С. Р.

к.г.н., доцент кафедри геоекології та
методики навчання екологічних дисциплін
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка

Писаревич І.

студентка 3 курсу
спеціальності 101 Екологія географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка

ОЦІНКА СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В СЕЛІ ОЗЕРНА ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ФІТО- ТА ЛІХЕНОІНДИКАЦІЇ

Актуальність дослідження пов'язана з підвищеним антропогенним впливом на природні комплекси в останній час, стає актуальною розробка та апробація методик,

що дозволяють оцінювати екологічний стан повітряного середовища. Так як всі компоненти природи тісно та нерозривно взаємопов'язані між собою, то порушення одного компонента викликає зміну стану всіх інших. Тому, оцінюючи стан одного, можна прогнозувати зміни інших компонентів. Останнім часом має місце значний антропогенний вплив на повітряне середовище. Безліч факторів призводять до різноманітних змін у повітрі, що відображається на загальному стані природи та на людському суспільстві. На жаль, не завжди є можливість проводити комплексні наукові дослідження, які потребують значних матеріальних затрат та спеціального обладнання. У таких випадках можна використовувати метод біоіндикації, що отримав останнім часом широке визнання та розповсюдження.

Мета дослідження полягає в оцінці екостану повітряного середовища на основі вивчення змін у хвойних насадженнях та зустріваності лишайників.

За результатами досліджень опановано методику біоіндикаційного стану повітряного середовища за станом лишайників та комплексом ознак у хвойних та листяних порід дерев.

Фітоіндикація – це складова частина біоіндикації, яка дозволяє оцінити вплив факторів середовища за станом рослин чи характером їхньої реакції на зміни стану середовища. Методи фітоіндикації широко застосовуються в системі моніторингу. Вони мають значні переваги серед інших методів, зокрема завдяки дешевизні, можливості одночасно охопити великі території для індикації, а також відносній простоті інтерпретації результатів. За допомогою цих методів можна оцінити навіть режими тих дій, які під час спостереження мають нульову активність. Фітоіндикацію проводять на різних рівнях організації рослин – від клітинного до екосистемного [1].

Фітоіндикація є складовою частиною екологічного моніторингу – системи спостережень за станом навколишнього середовища на певній території (від ділянки суші або водної поверхні до цілого континенту) з метою раціонального використання природних ресурсів та охорони природи [2].

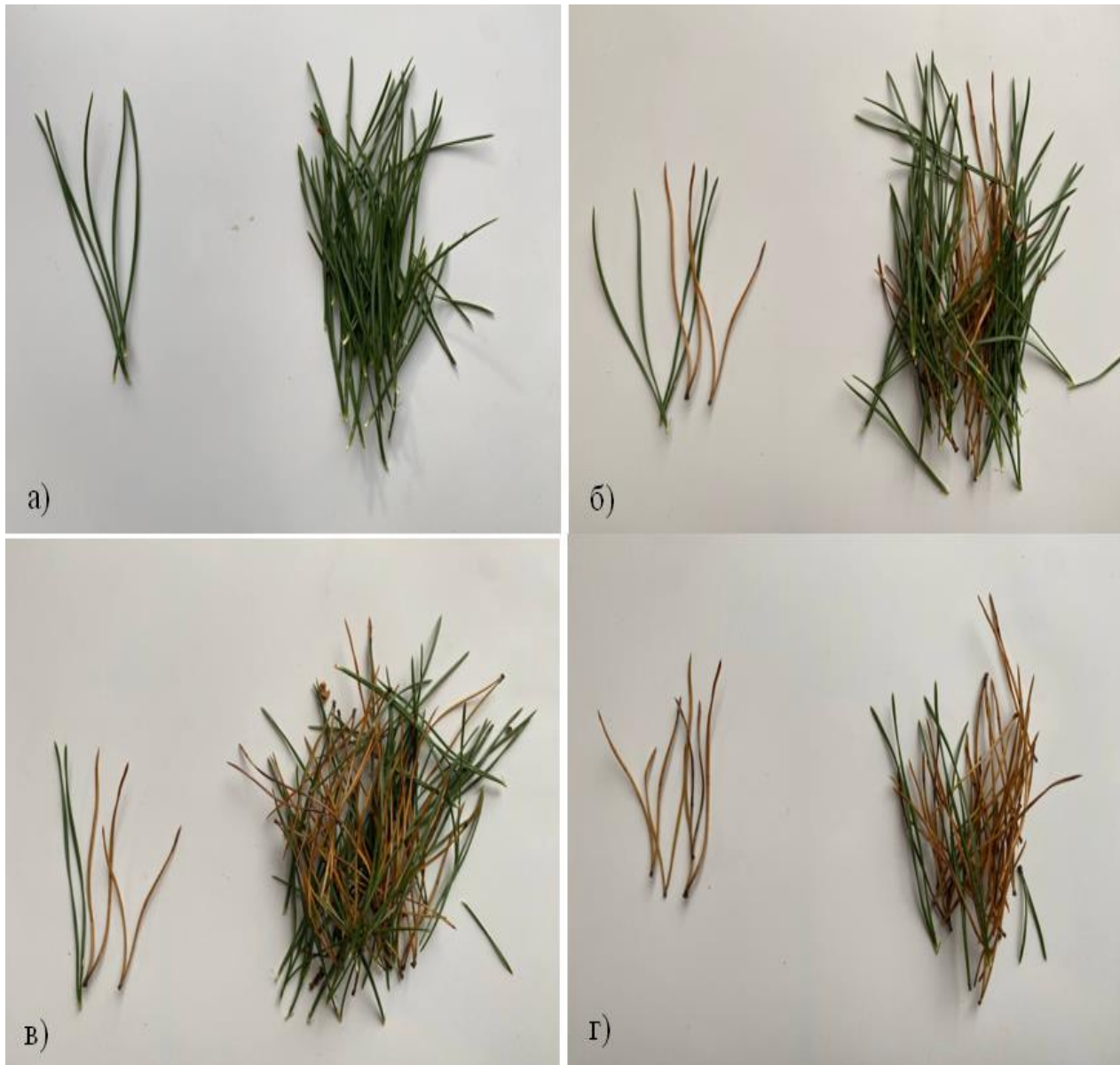
Для визначення стану атмосферного повітря у селі Озерна ми використовували метод фітоіндикації. Для оцінки забруднення повітряного середовища нами використовувався біоіндикатор – сосна звичайна (*Pinussylvestris* L.).

У викидах стаціонарних джерел переважне значення мають такі речовини як діоксид сірки, оксид вуглецю, оксиди азоту, тверді речовини. Від промислових джерел в атмосферній повітря надходить більше 150 найменувань, забруднюючих речовин (включаючи метали, бензопірен, діоксиду сірки та специфічні високотоксичні шкідливі речовини).

Потрапляючи на хвою у якості пилу ці речовини, проникаючи через кутикули всередину клітин, викликають некротичні плями, а далі повне відмирання хвоїнок.

На пагонах хвої поблизу інтенсивних автомагістралей товстим шаром лежить пил, кіптява, сажа, тому тут відзначається високий відсоток пошкодженої хвої. З огляду на все вище викладене, сосна звичайна обрана нами як найбільш чутлива рослина до забруднення атмосферного повітря.

Польові спостереження проводили наступним чином: було обрано 4 контрольні точки, на кожній ділянці вибирали по 3 – 4 дерева, з рослини збирали по 250 хвоїнок з середньої частини крони з пагонів 2-го року життя, досліджувалися молоді сосни висотою 1 – 2 метри. Аналізували хвою по площі пошкодження: хлорози, некрози за зовнішнім виглядом точки, плями їх кількість і інтенсивність.

Рис. 1. Визначення класу пошкодження хвоїнок з контрольних точок:
а – ліс на околиці села; б – парк ; в – територія підприємства по виготовленню вікон «Віконенко»; г – автомобільний шлях міжнародного значення, який проходить через село по вул. Б. Хмельницького

Визначивши клас пошкодження хвої, можна оцінити клас забрудненості повітря по табл. 1:

Такий аналіз хвої за ступенем пошкодження атмосферними забрудненнями дає можливість оцінити життєве благополуччя рослин-індикаторів і опосередковано судити про ступінь забруднення атмосфери на досліджуваній ділянці.

У результаті дослідження було виявлено, що найчистішим повітря є у лісі на околиці села, хвоя майже без плям та сухих ділянок, атмосферне середовище відноситься до I класу, стан «норма». Наступною групою по чистоті повітря (II клас якості), було виявлено парк, хвоя з невеликим числом дрібних плям та сухих ділянок, ступінь забруднення «близький до норми». Черговою групою по чистоті повітря був об'єкт, на території підприємства по виготовленню вікон «Віконенко». Із

зібраної хвої більшість з великим числом чорних і жовтих плям, спостерігалися всохлі кінчики хвоїнок на 2 – 5 мм, якість повітря відноситься до III класу, надмірно забруднене, стан «тривоги». Найбільш забруднене повітря, було виявлено біля автомобільного шляху міжнародного значення, який проходить через село у сосен живої, здорової хвої зовсім мало, так як всохла третина хвоїнок, якість повітря відноситься до IV класу, тобто одне з найбільш забруднених, стан «великої тривоги».

Таблиця 1

**Вплив забруднення середовища на стан сосни звичайної
(*Pinussylvestris L.*)**

Якість повітря	Види пошкодження	КП-клас пошкодження (некрози)	КУ-клас всихання	Відсоток хвоїнок з кожним класом ушкодження від загальної кількості	Назва контрольної точки	Дата відбору проб
I	а	КП-1	КУ-1	КП – 6 % КУ – 7 %	ліс на околиці села;	15.06.2022
II	б	КП-2	КУ-1	КП – 15 % КУ – 18 %	парк ;	
III	в	КП-3	КУ-2	КП – 37 % КУ – 40 %	територія підприємства по виготовленню вікон «Віконенко»;	
IV	г	-	КУ-3	КП – 62,5 % КУ – 70 %	автомобільний шлях міжнародного значення, який проходить через село по вул. Б. Хмельницького	

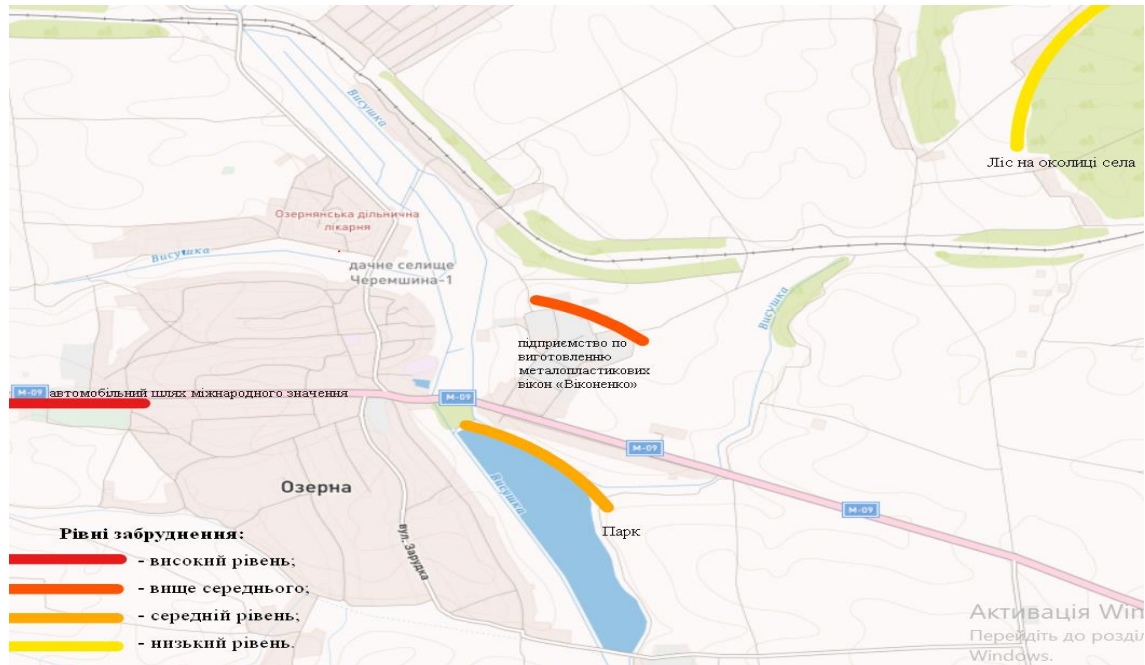
Ліхеноіндикація – вивчення забруднення повітря за допомогою лишайників.

Як і більшість біологічних методів оцінки стану довкілля, метод ліхеноіндикації не дозволяє розрізнити конкретні шкідливі речовини, що забруднюють атмосферне повітря, проте дозволяє виділити території, схильні до дії забрудненого повітря. Для цього іноді буває досить навіть неповного опису різноманітності і великої кількості лишайників на одиниці площі в цьому масиві.

Лишайники набули останнім часом особливої популярності в якості біоіндикаторів забруднення довкілля.

Лишайники – широко поширені організми з досить високою витривалістю до кліматичних чинників і чутливістю до забруднення довкілля.

Було поставлено за мету дослідити стан атмосферного повітря в селі Озерна за допомогою методу ліхеноіндикації. Для цього було розміщено контрольні точки замірів в різних місцях села зокрема в придорожній частині села по вул. Б. Хмельницького (автомобільний шлях міжнародного значення М 09 Тернопіль-Львів-Рава-Руська), в парку біля ставка, біля підприємства по виготовленню металопластикових вікон «Віконенко», у лісі на околиці села. Результати досліджень наведені нижче (рис. 1).

Рис. 2. Результати досліджень атмосферного повітря в селі Озерна за допомогою методу ліхеноіндикації

У результаті досліджень було виявлено за шкалою оцінки що найчистішим є повітря у лісі на околиці села та у парку. Такий висновок можна зробити по сланевій будові лишайників. На другій контрольній точці в парку у лишайників на цій території спостерігалось незначне пожовтіння слані, що в принципі можна пояснювати незначним забрудненням повітря. Найбільш сухою і жовтою була слань у лишайників, які росли на території підприємства по виготовленню вікон «Віконенко» та біля автомобільного шляху міжнародного значення, який проходить через село, саме це завдає значної шкоди довкіллю, забруднюючи повітря нашого села.

На мою думку, дані результати пояснюються тим, що на цих об'єктах спостерігається значний антропогенний вплив людини на оточуюче середовище, а лишайники які використовуються в методі біоіндикації є своєрідними рослинами – «губками», які втягують в себе різні речовини з оточуючого середовища і таким чином показують його стан.

Таким чином для покращення стану атмосферного повітря у селі Озерна доцільно запропонувати:

- негайно перевести автотранспорт на менш шкідливий вид палива (газ, біосинтетичне паливо);
- встановити фільтри на підприємствах;
- збільшити кількості зелених насаджень на території міста;
- проводити просвітницьку роботу серед населення з метою формування екологічної свідомості громадян;
- проводити реконструкцію і модернізацію підприємства – забруднювача.

Список літератури

1. Ольхович О. П., Мусієнко М. М. Фітоіндикація та фітомоніторинг: метод. рек. Київ: Фітосоціоцентр, 2005. 64 с.
2. Слободян В. О. Біоіндикація : Навч. посіб. Ін-т менедж. та економіки «Гал. Акад.». Івано-Франківськ : Полум'я, 2004. 194 с.

Щербій С. О.

аспірант Навчально-наукового інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

КУЛЬТУРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕЛЕОНОРИ ВІНОГРАДОВОЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Проблема статусу творця культури є однією з ключових для культурологічної, філософської і взагалі гуманітарної думки. Закономірним спадкоємцем давніх традицій українського хорового мистецтва є сучасна хорова культура. У центрі хорового процесу завжди стоїть диригент, сутність якого «...найвиразніше розкривається через специфіку його репетиційної роботи і через результати цієї праці – концертне виконання вже осмисленої музичної цілісності» [1, с. 6].

У другій половині минулого століття з одного боку зростав музичний освітній рівень, що виводило Україну в число передових та сприяло збільшенню кількості дитячих хорових колективів, а з іншого, культурне життя збідніло з точки зору національного. Успішною в культуротворчому житті була Київська хорова школа. Після закінчення Київської консерваторії Елеонора Олексіївна Виноградова стала однією провідних дитячих хормейстерів України. Організатор, художній керівник і головний диригент хорової капели хлопчиків та юнаків «Дзвіночок» Київського палацу дітей та юнацтва ім. М. Островського (1966–1983). Народний артист України Михайло Кречко писав, що «за систематичністю та результативністю методико-виховної роботи, за виконавською майстерністю та широтою творчих інтересів «Дзвіночок» став мистецьким явищем у країні» [3, с.3]. Аналіз формування дитячої хорової культури 70-х років свідчив, що центральне місце в репертуарі хорів хлопчиків посідала піонерська тематика. Проте такі талановиті митці як Елеонора Виноградова прагнула розвивати естетичний смак молодих вихованців засобами найкращих зразків світової класики, а також українських пісень («Щедрик» М. Леонтовича, «Тихо над річкою» обр. Г. Верьовки, «Гагілка» обр. С. Людкевича, «Ой там за Дунаєм» та ін.).

У 1983 – 1986 рр. Елеонора Виноградова була керівником дитячого хору «Любисток» при Київській консерваторії (лауреат конкурсу ім. М. Леонтовича). У 1986 – 1997 – художній керівник хору хлопчиків Київської спеціалізованої музичної школи ім. М. Лисенка, який успішно гастролював в Україні, Німеччині, Франції, Росії, Латвії та інших країнах. Елеонора Олексіївна першою відродила в Україні традиційне звучання мішаного типу хорів хлопчиків. Створені та очолювані Виноградовою хорові колективи відзначалися високим професіоналізмом та вокально-хоровою культурою.

Велику роль у розвитку дитячого хорового виконавства в Україні відіграв організований при Київському відділенні Хорового товариства України (нині Національна Всеукраїнська Музична Спілка) та очолений нею клуб хормейстерів дитячих хорових колективів та композиторів «Тоніка» (1978). За

свідченнями А. Лашенка: «її славнозвісні форуми дитячих хорів збирали у Києві колективи з Прибалтики, Росії, Грузії та інших країн» [5. с.83]. Засідання цього клубу давали поштовх для розвитку класичних традицій дитячого хорового співу. Розроблялась стратегія розвитку хорового мистецтва пов'язаних з підготовкою кадрів, де було важливо зацікавити співаків та керівників хорового виконавства залучаючи до участі у різних фестивалях та конкурсах. Сьогодні це об'єднання, під головуванням Рубена Томачова є чи не найважливішою дитячою структурою музичної організації, на яку покладена місія продовжувати традиції.

Талант Елеонори Олексіївни надихнув, щоб заснувати ще дитячий хор «Київський кантус» на базі Київської дитячої музичної школи ім. Л. Ревуцького (1997; Гран-Прі міжнар. конкурсів дит. хорів: «Артеківські зорі», 2000; «Весняні дзвіночки», Рівне, 2001; «Весняні голоси», м. Тисмениця 2002). Елеонора Виноградова любила запалювати дитячі серця в хоровому співі. Дбала про збагачення хорового репертуару, упорядкувавши 15 збірників, зокрема «Співає «Дзвіночок», «Піснею ми здружені» (обидва – Київ, 1982), «Свято хору», «Пісні про Батьківщину». Ці здобутки цілком оправдовують слова дослідниці О. Бенч, що Елеонора Виноградова створила «цілу школу дитячого хорового співу України» [2, с. 165].

Отже, Елеонора Виноградова довела, що дитячій хоровій творчості підвладні різноманітні виконавські завдання, зумовлені комплексом образних, стильових, технологічних аспектів хорового звучання. Загалом її творча діяльність була важливою ланкою культуротворчого процесу дитячого хорового мистецтва.

Список літератури

1. Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя : монографія. Київ : Дніпро, 2002. 664 с.
2. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: Актуалізація звичаєвої традиції. Київ: Редакція журналу «Український світ», 2002. 440 с. (Навчальне видання).
3. Виноградова Е. Співає «Дзвіночок». Музична Україна, Київ. 1982. 104 с.
4. Виноградова Еленора. Енциклопедія сучасної України https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34080 [дата доступу 27.01.2023]
5. А. Лашенко З історії Київської хорової школи Київ, 2007. 197 с.

Колеснік І. В.

викладач кафедри спортивних видів гімнастики,
Національний університет фізичного виховання і спорту України

ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПІВ ТЕМПЕРАМЕНТУ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТИВНОЮ ГІМНАСТИКОЮ

Для досягнення ефективних результатів в спортивній гімнастиці значну увагу необхідно приділяти комплектуванню груп починаючи ще з початкового етапу навчання та плануванню тренувального процесу. Особливу увагу необхідно звернути на підготовку юних гімнастів на основі врахування не тільки фізичної, технічної підготовки але й психологічну підготовку, що займає одне з провідних місць у сучасній підготовці спортсменів. Як зазначають дослідники [1, 2, 3] багато в чому спортивний результат залежить від особливостей будови нервової системи і темпераменту. Однак нараховується мало досліджень, які присвячені ролі темпераменту.

Мета. Визначити типи темпераменту у юних спортсменів, які займаються спортивною гімнастикою

Методи. Аналіз науко-методичної літератури та інтернет джерел, психологічне тестування, статистична обробка даних.

Результати дослідження та їх обговорення. На основі характеристики основних нервових процесів науковець І. П. Павлов виділив три сильних і один слабкий типи вищої нервової діяльності: сильний врівноважений рухливий – жвавий тип; сильний врівноважений інертний – спокійний тип; сильний неврівноважений – нестримний тип; слабкий тип – вирізняється слабкістю як збудливого, так і гальмівного процесів.

Він вважав, що основні типи вищої нервової діяльності збігаються з чотирма темпераментами, встановленими у людей грецьким лікарем Гіппократом, який жив у IV ст. до н. е.

Слабкий тип відповідає меланхолічному темпераменту; сильний неврівноважений тип – холеричному темпераменту; сильний врівноважений, рухливий тип – сангвінічному темпераменту; сильний врівноважений, з малою рухливістю нервових процесів – флегматичному темпераменту. Отже під темпераментом розуміють психічні відмінностей між людьми – відмінності по глибині, інтенсивності, стійкості емоцій, емоційної вразливості, темпу, енергійності дій та інші динамічні, індивідуально-стійкі особливості психічного життя, поведінки та діяльності [2].

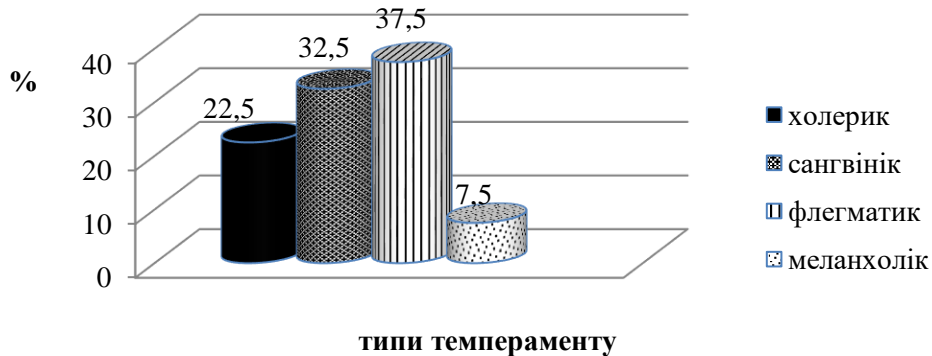
Відтак, нами було проведено дослідження у групи хлопчиків початкової підготовки які займаються спортивною гімнастикою у дитячо-юнацькій спортивній школі (n=40).

В результаті проведення нашого тестування за тестом Айзенка було виявлено що 22,5 % респондентів притаманний холеричний тип, 32,5 % – сангвінічний тип, 37,5 – флегматичний тип та 7,5 % респондентам притаманний меланхолічний тип (рис. 1).

Спортсмени яким притаманний холеричний тип вони мають сильну нервову систему, легко переходять від виконання однієї вправи до іншої, швидко навчаються та досить емоційні, азартні. При вивченні нових рухових дій легко схоплюють основу руху, що вивчається, можуть легко виконати його з першої спроби. Спортсмени яким притаманний сангвінічний тип не люблять кропіткої тривалої роботи з удосконалення техніки, вони недостатньо посидючі та відволікаються, особливо в одноманітній діяльності, натомість у спортсменів з такою типологією

нервової діяльності, результати стабільні і, як правило, у змаганнях вищі, ніж на тренувальних заняттях. Спортсмени яким притаманний флегматичний тип мають сильну, але малорухливу нервову систему, але до їх переваг можна віднести врівноважену поведінку, не схильність до конфліктів та стабільність у демонстрації спортивних результатів.

Рис. 1. Типи темпераменту юних гімнастів групи початкової підготовки

Спортсмени яким притаманний меланхолічний тип нервової системи характеризує дуже високу відповідальність, у них високорозвинена м'язово-рухова чутливість, але при цьому недостатня працездатність і мала стійкість до зовнішніх подразників, висока тривожність.

Висновок. Таким чином, для ефективності тренувальної діяльності а також комплектування груп на різних етапах підготовки в спортивній гімнастиці необхідно враховувати особливості темпераменту кожного спортсмена що дозволить прогнозувати ефективність тренувань та виступів на змаганнях.

Список літератури

1. Воронова В. І. Психологія спорту. Олімп. л ра; 2007. 298 с.
2. Колеснік І., Салямін Ю. Роль та значення індивідуально-типологічних властивостей у навчально-тренувальному процесі гімнастів. В: Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XIV Міжнародної конференції молодих вчених К., 2021. 287 с.
3. Омелянчик Зюркалова О. Построение тренировочного процесса юных гимнастов на начальном этапе подготовки с учётом определения их темперамента. Науковий часопис НПУ ім. НП Драгоманова. 2014. № 5 (48). С. 105 – 109.

УДК 796.85.015-052

Міненко О. В.

студент 6 курсу ф-ту фізичного виховання,

Бондаренко І. Г.

к.фіз. вих., доцент

доцент кафедри олімпійського та професійного спорту

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИБУХОВОЇ СИЛИ У СПОРТСМЕНІВ З РУКОПАШНОГО БОЮ «ЛЕГКИЙ КОНТАКТ» НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ

Стратегічна ціль реалізації Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: Україна – спортивна держава, що належить до групи передових

країн, де створено умови та можливості для ефективної підготовки спортсменів світового рівня, визначено важливість орієнтації на олімпійські, неолімпійські види спорту та види спорту осіб з інвалідністю. Для досягнення зазначеної цілі передбачається створення умов для ефективної підготовки спортсменів до участі в Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських, Всесвітніх іграх, чемпіонатах світу та Європи (2020) [1].

Рукопашний бій включений до Єдиної спортивної класифікації України з неолімпійських видів спорту як самостійний вид спорту, щороку він набуває популярності як вид спорту не лише серед силовиків і військовослужбовців, а й як загальнодержавний вид спорту [3].

У сучасних умовах особлива увага приділяється підвищенню якості тренувального процесу бійців з рукопашного бою. Це пов'язано зі значним підвищенням вимог до фізичної підготовленості спортсменів.

В Миколаєві створено потужну систему спортивної підготовки з рукопашного бою, ведуться наукові дослідження з оптимізації тренувального процесу спортсменів, що спеціалізуються у рукопашному бої з дозованим контактом. Виявлено фактори, що визначають необхідність використання багатofункціональної тренування для розвитку швидко-силових якостей у бійців рукопашного бою: наявність можливості комплексного розвитку всіх м'язових груп у бійців рукопашного бою; необхідність підвищення інтенсифікації тренувального процесу; можливість підбору вправ для ефективного розвитку «відстаючих» швидко-силових якостей у бійців рукопашного бою; індивідуальний характер впливу навантаження на швидко-силову готовність бійців рукопашного бою [2].

На думку експертів, спеціальна підготовка спортсменів, що займаються рукопашним боєм, повинна бути спрямована на розвиток та вдосконалення швидкості, спритності, сили, спеціальної витривалості, гнучкості. У початківців, що займаються рукопашним боєм, в залежності від спеціалізації, фізична підготовка спрямована на розвиток різних якостей, що визначається потребами обраного виду бою. Розроблено узагальнену структуру тренувального заняття з рукопашного бою, яке може бути використано у якості тестового навантаження при прогнозуванні змін функціонального стану спортсменів [4].

У дисертаційній роботі А. Штефюк (2021) запропонував новий спосіб удосконалення передзмагальної підготовки спортсменів високої кваліфікації у рукопашному бої легкого контакту – шляхом розроблення програми тренувальних занять з використанням ізольованих вправ з силового фітнесу. Застосування цієї програми сприяє вибірково підвищенню показників силової витривалості окремих м'язових груп спортсменів, знижує енерговитрати в процесі м'язової діяльності та сприяє відновленню їх функціональних можливостей у випадку перетренування, а також позитивно впливає на динаміку рівня тренуваності та результативності в процесі змагальної діяльності [5].

В даний час система підготовки бійців рукопашного бою не в повній мірі відповідає сучасним вимогам, пов'язаним з розвитком у них швидко-силових якостей, вибухової сили. Це негативно позначається на якості підготовки бійців рукопашного бою до змагань. В даний час триває робота з обґрунтування педагогічної технології розвитку вибухової сили у бійців рукопашного бою, з використанням інтегральних тренувань з метою оптимізації тренувального процесу.

Список літератури

1. Про затвердження стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089 [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>.

2. Таланенко В.Ю. Технології розвитку вибухової сили у спортсменів з рукопашного бою в процесі використання інтегральних тренувальних занять на різних етапах підготовки : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» : 017. Миколаїв, 2021. 16 с.

3. Федерація рукопашного бою України. Отримано з <https://frb.org.ua/federacziya-2/>

4. Чернозуб А.А., Адамович Р.Г., Штефюк І.К. Наукове обґрунтування структури та змісту тренувального навантаження спортсменів, які спеціалізуються у рукопашному бої. *Український журнал медицини, біології та спорту*. Том 4, № 5 (21). С.395-402.

5. Штефюк І.К. Удосконалення передзмагальної підготовки спортсменів високої кваліфікації у рукопашному бої легкого контакту : дис. ...канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.01. Миколаїв, 2021. 235 с.

Мітова О. О.

д.фіз.вих., доцент,
завідувач кафедри спортивних ігор,
Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту,

Онищенко В. М.

к.фіз.вих., вчитель зі спорту,
Дніпропетровський фаховий коледж спорту

ЗАСОБИ ТА ФОРМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ У МІНІ-БАСКЕТБОЛІ

Вступ. В зв'язку з популярністю баскетболу та достатньою науковою обґрунтованістю складових спортивної підготовки у баскетболі в науковій літературі та мережі Інтернет достатньо широко представлено методичні підходи щодо навчання техніки, тактики баскетболу, розвитку фізичних якостей у юних баскетболістів на етапі початкової підготовки [4, с. 75]. Однак, аналіз науково-методичної літератури свідчить, що теоретичній підготовці баскетболістів приділено недостатньо уваги, як у нормативних документах, так і у наукових працях останнього десятиріччя.

Теоретична підготовка – це педагогічний процес підвищення теоретичного рівня спортсмена, озброєння дітей певними знаннями та вміннями використовувати їх в процесі тренування та змагань. Вона здійснюється протягом усієї підготовки спортсменів й стає ще більш актуальною під час дистанційного навчання.

Аналіз спеціальної наукової літератури свідчить про достатню увагу фахівців щодо теоретико-методичних аспектів теоретичної підготовки у спорті, а також у командних спортивних іграх зокрема [2, с.351]. Під редакцією професора М. М. Булатової [1, с. 8] випущено цілу низку «Олімпійських щоденників» щодо опанування теоретичними знаннями з Олімпійського руху та історії розвитку різних видів спорту для дітей різних вікових категорій. М. Пітиним, О. Задорожною [5, с. 168].

Однак розробці змісту та засобам контролю теоретичної підготовленості дітей на першому році занять міні-баскетболом з урахуванням вікових особливостей дітей та специфіки правил гри у баскетбол приділялося недостатньо уваги, що й визначило актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – науково обґрунтувати засоби та форми теоретичної підготовки дітей першого року навчання у міні-баскетболі.

Результати дослідження та їх обговорення. Для підвищення рівня зацікавленості дітей баскетболом, підвищення рівня їх спортивної освіченості нами розроблено зміст теоретичної підготовки, який представлено у вигляді «Теоретичного практикуму з міні-баскетболу для дітей першого року навчання» [3, с. 1 – 68] та засоби контролю теоретичної підготовленості у вигляді цікавих самостійних завдань та доступних тестів.

Для якісного опанування знаннями з міні-баскетболу було запропоновано нові форми подачі теоретичного матеріалу: презентації, творчі завдання, міні-лекції тощо. Подача теоретичного матеріалу відповідно обраних тем відбувалась тренером переважно на початку заняття, на це було відведено від 2 до 5 хвилин на кожному тренуванні. В цілому протягом року теоретична підготовка складала 10 годин зі 108 годин загального обсягу тренувань.

Для самостійної роботи у домашніх умовах з метою закріплення теоретичних знань проводилась робота зі спеціально розробленим зошитом-практикумом «Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей 6 – 7 років» [2]. У зошиті представлено зміст теоретичного матеріалу та завдання для самостійної роботи (виконання малюнків баскетбольного екіпування, м'яча, майданчику; розв'язування кросвордів; вивчення баскетбольної термінології, розв'язування завдань і прикладів щодо рахунку під час баскетбольного матчу тощо).

Вперше зміст навчального матеріалу з теоретичної підготовки з міні-баскетболу побудовано у відповідності до вікових особливостей дітей 6 – 7 років, що створює максимально сприятливі умови для: розкриття пізнавальних здібностей; розвитку специфічних якостей (уваги, пам'яті, кмітливості); формування знань з англійської та української баскетбольної термінології; формування мотивації до занять спортом з врахуванням інтересів самої особистості щодо самовираження та розкриття свого потенціалу в командній діяльності; здійснення контролю знань у цікавій та доступній формі.

Висновки. Контроль теоретичної підготовленості до та після проведення педагогічного експерименту засвідчив достовірне покращення відсотку правильних відповідей, а також значні позитивні зміни щодо однорідності показників у дітей у досліджуваних експериментальних групах. У контрольних групах хлопців та дівчат також зафіксовано достовірне ($p < 0,001$) покращення відсотку правильних відповідей, але ці показники були значно меншими, ніж у дітей експериментальних груп, і недостатньо однорідними.

Список літератури

1. Булатова М. Система олімпійського образования в Украине. *Наука в олімпійському спорті*. 2015;2:5–9.
2. Мітова О.О. Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх у процесі багаторічної підготовки [монографія]. ТОВ «Дріант»: 2022. – 396 с.
3. Мітова О.О., Онищенко В.М. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Дніпро; 2019. 68 с.
4. Мітова Олена., Онищенко Віола. Зміст та засоби контролю теоретичної підготовленості баскетболістів на етапі початкової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2019. №4. С.74-84.
5. Пітин М., Задорожна О. Засоби теоретичної підготовки у системі багаторічного удосконалення спортсменів. *Молода спортивна наука України*. 2013;17(1):169–173.

УДК 351

Воробей В. О.

здобувачка магістратури за спеціальністю
«Публічне управління та адміністрування»
кафедри управління охороною
здоров'я та публічного адміністрування
Національного університету охорони
здоров'я України імені П. Л. Шупика

Гбур З. В.

д.н.держ.упр.,
професор, професор кафедри
управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування
Національного університету охорони
здоров'я України імені П. Л. Шупика

СТАН ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Організацію повноцінного освітнього процесу в закладах освіти України унеможливорює постійна загроза життю та здоров'ю його учасників. Згідно з висновками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який має своє представництво в Києві, під загрозою життя та добробут щонайменше 7,5 млн українських дітей [1]. Сотні тисяч людей втратили доступ до безпечної питної води, їжі та електрики. Території, оточені російськими військами, знаходяться під постійними обстрілами та авіаударами. Людям загрожує смерть не лише від снарядів, а й від голоду, зневоднення та відсутності ліків. За даними CNN, 17,7 млн людей в Україні потребують гуманітарної допомоги, 9,3 млн людей потребують продовольчої допомоги та засобів до існування [2].

Значних руйнувань зазнала освітня інфраструктура. За даними Київської школи економіки, збитки, завдані освітній інфраструктурі, досягли 6,95 млрд дол. Щонайменше пошкоджено 1639 та повністю зруйновано 810 об'єктів освітньої інфраструктури [3]. Більше 30 закладів вищої освіти переміщено в більш безпечні регіони. Заклади вищої освіти, які переміщуються в інші регіони, потребують комп'ютерної, офісної та мережевої техніки, необхідної для відновлення навчального процесу.

Враховуючи стан освіти та науки в умовах війни та проблеми, з якими зіткнулися зазначені галузі, пропонується здійснення наступних заходів:

1. Налагодження взаємодії освіти і науки з іншими галузями. В умовах воєнного стану перед освітою та наукою ставляться нові цілі та завдання, такі як розробка сучасного озброєння, налагодження високотехнологічного виробництва, впровадження енергоощадних технологій тощо. Досягнення зазначених цілей неможливе без налагодження взаємодії з економікою, безпекою та обороною, енергетикою, медициною, безпекою та обороною, державним управлінням тощо;

2. Використання потенціалу української науки в цілях безпеки та оборони держави. Співпраця українських науковців та військово-промислового комплексу (ВПК) є недостатньою. Налагодження такої співпраці потребує ініціативи з боку підприємств ВПК та Ради національної безпеки і оборони України (РНБО), адже саме вони формують технічні завдання на розробки та проводять аналітичну роботу, пов'язану з пошуком виконавців таких замовлень. Держава повинна стимулювати співпрацю підприємств з науковцями.

3. Інтеграція до європейського освітнього та дослідницького просторів. Мається на увазі підписання та послідовна імплементація документів, які визначають рамкові вимоги до освіти та науки в країнах Європи. До таких вимог відноситься автономія освітніх та наукових установ, забезпечення якості освіти, академічна свобода учасників освітнього процесу тощо.

4. Розвиток міжнародної та внутрішньої академічної мобільності. В умовах воєнного стану, коли значна частина освітніх та наукових установ України зруйновано чи пошкоджено, можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, проходити стажування чи проводити наукову діяльність в іншому закладі освіти чи науковій установі є дуже важливою. При цьому такий заклад освіти чи наукова установа може знаходитися в Україні або за її межами.

5. Цифрова трансформація освіти та науки. Розвиток освіти та науки неможливий без впровадження сучасних цифрових рішень. Зокрема, необхідно працювати над створенням систем підтримки освітнього процесу, автоматизації документообігу та автоматизації управління закладами освіти, віртуальних лабораторій, освітніх та наукових інформаційних систем, баз даних тощо. Цифрові рішення потрібно впроваджувати й для збору, обробки та зберігання даних, необхідних для ухвалення оперативних управлінських рішень щодо ефективного використання обмежених ресурсів. Зокрема, це рішення щодо бюджетного фінансування закладів освіти та наукових установ, їх відбудови чи відновлення матеріально-технічної бази.

6. Перегляд системи оплати праці освітян та науковців. Заробітна плата повинна забезпечувати високий соціальний статус працівників освіти та науки й відповідати їх внеску в досягнення закладу освіти чи наукової установи. Для науковців пропонується запровадження системи індивідуальної підтримки на основі наукових результатів. В основі такої системи можуть бути національні стипендії для дослідників. Така фінансова підтримка допомогла б зберегти найкращих вчених.

7. Відновлення державного фінансування. Відновлення фінансування освіти та науки – це першочергове завдання держави. В цьому напрямі вже зроблені певні кроки. Так, за ініціативи президента України В. Зеленського заснована національна програма «UNITED 24», в рамках якої відкрито рахунок МОН для відновлення сфери освіти. Також потрібно відновити грантову підтримку наукових досліджень та науково-технічних розробок Національним фондом досліджень України.

Список літератури

1. Війна в Україні становить безпосередню загрозу для дітей. Unicef, 2022. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/donate-now>

2. Ukraine is a «human rights emergency». UN rights chief says. CNN, 2022. URL: <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news>

3. Збитки інфраструктурі від війни в Україні перевищили \$ 127 мільярдів. Konkurent, 2022. URL: <https://konkurent.ua/publication/105678/zbitki-infrastrukturi-vid-viyni-v-ukraini-perevischili>

Євченко О. В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
доцент кафедри філософсько-історичних
студій та масових комунікацій
Державного університету «Житомирська політехніка»

БЕЗБАР'ЄРНОСТІ У МОВНІЙ КУЛЬТУРІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З розвитком галузі науки «Державне управління» з'явилися наукові розробки з культури мовлення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Означену проблематику досліджують відомі науковці, зокрема Л. Лисиченко, О. Козієвська, І. Плотницька, П. Редін та інші. Однак питання безбар'єрності мовлення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування досліджені недостатньо.

Державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування у професійній діяльності повинні показувати приклад високого рівня мовленнєвої культури, котра виявляється як в умінні доречно висловлювати свої думки, наміри, прохання тощо у конкретних ситуаціях, так і дотриманні етичних, недискримінаційних норм, адже «людинознавчі знання, завдяки яким приходить розуміння можливостей співробітника та його соціальної поведінки, стають найважливішим елементом управлінської культури XXI ст» [1, с. 12].

Тому підвищення мовної культури держслужбовців передбачає не лише формування кращих навичок у сфері ділового мовлення, а й врахування нових підходів до спілкування, зокрема вимогу безбар'єрності, яка стосується й мовної культури. В означеному контексті бар'єри – перепони, які заважають людям різного віку, статі, соціального становища та інших характеристик отримати доступ до можливостей, отримати якісну послугу тощо. Часто бар'єри виникають внаслідок незнання, стереотипів або упереджень, що може виявлятися і в спілкуванні держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування як на горизонтальному і вертикальному рівнях, так і на рівні спілкування з клієнтами/отримувачами послуг.

Як державна політика безбар'єрність означає формування такого підходу, за якого кожна людина може отримати вільний доступ до будь-якої сфери життєдіяльності суспільства. У квітні 2021 року було прийнято розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», яка розроблена на виконання Указу Президента України № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні», котрим було передбачено розробку Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні в межах ініціативи

О. Зеленської «Без бар'єрів». У Стратегії зазначається, що «низький рівень культури усвідомлення сутності і важливості створення безбар'єрного простору вимагає активізації просвітницької діяльності та подолання дискримінації» [4]. Бар'єри бувають не лише фізичні, просторові, економічні та освітні, а й такі, що виявляються у ставленні до людини через певні ознаки (вік, стать, колір шкіри, мова), коли вона відчуває своє виключення із соціуму або упереджене ставлення. Саме такі бар'єри можуть виявлятися й у мовленні.

Наприклад, слід вживати наступні словосполучення: особи з порушеннями зору, слуху, особи з порушенням інтелектуального розвитку, людина з порушенням сприйняття кольору, людина з інвалідністю, людина з ДЦП, людина з синдромом Дауна, тобто у мовленні спочатку згадується людина, а далі її ознаки за потреби. Безбар'єрне мовлення не містить слова, фрази, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до певних людей чи груп. Головний принцип такого мовлення – повага до гідності іншої людини. У безбар'єрному та відкритому суспільстві кожен відчуває, що до нього ставляться з повагою попри будь-які ознаки й статуси [6]. «Підтримуюче ділове спілкування дозволяє створити ... атмосферу підтримки, взаєморозуміння і взаємодопомоги. Крім цього, воно сприяє подоланню основних перешкод, обумовлених незадовільним рівнем міжособистісної комунікації» [1, с. 28].

Культура мовлення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування – це «здатність використовувати оптимальні для конкретної ситуації мовні засоби» [5, с. 10] з урахуванням етичних та інших професійних вимог. Тому сучасний публічний управлінець має дотримуватися наступних ознак культури мовлення: правильність та точність мовлення, логічність організації ділового тексту, чистота ділового мовлення, лаконічність, доречність, мовна гендерна чутливість та толерантність.

Ознакою мовної гендерної чутливості є вживання фемінітивів – «слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду» [2, с. 5]. 22 травня 2019 року Кабінетом Міністрів України схвалено нову редакцію українського правопису, яким регламентується механізм утворення іменників жіночого роду – фемінітивів. Використання фемінітивів у мовленні демонструє, що жінка є повноцінним суб'єктом усіх процесів життєдіяльності суспільства.

Отже, дотримання мовленнєвого етикету є важливою навичкою державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, оскільки вони забезпечують практичну реалізацію функцій української мови в галузі управління, а використання фемінітивів, вживання недискримінаційних виразів є ознаками безбар'єрності, гендерної чутливості та сучасної мовної культури державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Список літератури

1. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад.: В. А. Гошовська та ін. Серія: Бібліотечка лідера місцевого самоврядування. Київ : К.І.С., 2016. 130 с.
2. Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Київ, 2018. 16 с. URL: http://www.wicc.net.ua/media/Slovnyk_fem.pdf (дата звернення: 12.01.2023).

3. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України № 533/2020 від 03.12.2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809> (дата звернення: 12.01.2023).

4. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2023).

5. Чмут Т. К., Чайка Г. Л., Лукашевич М. П., Осечинська І. Б. Етика ділового спілкування. Курс лекцій. Київ : МАУП, 1999. 208 с. URL: <https://subject.com.ua/pdf/38.pdf> (дата звернення: 12.01.2023).

6. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/components/bezbariernistpolicy/> (дата звернення: 10.01.2023).

УДК 321.01(477)

Лазор О. Я.

д. н. держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Лазор О. Д.

д. н. держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Після проведених змін адміністративно-територіального поділу та устрою держави (укрупнення територіальних громад, об'єднання сільських районів) більшість повноважень від місцевої виконавчої влади передано новоствореним сільським, селищним та міським радам. Унаслідок цього виникла чергова проблема – створення відповідного правового поля для новостворених районних державних адміністрацій уже з іншими повноваженнями.

З огляду на це, було розроблено законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні» [3]. Ще 14 липня 2021 р. Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування рекомендував парламенту прийняти цей законопроект у другому читанні та загалом, але станом на 01.02.2023 р. цього ще не зроблено.

Зміни, які передбачаються у Законі України «Про місцеві державні адміністрації» [5] – це, передусім, структурування повноважень місцевих органів державної виконавчої влади з новими територіальними межами у рамках чинної Конституції. Відбудеться чітке розмежування функцій обласних і районних

державних адміністрацій. Після внесення відповідних змін, місцеві державні адміністрації здійснюватимуть нові, яких раніше у них не було, повноваження на виконання таких основних функцій:

- координація діяльності всіх територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади (далі – ТО ЦОВВ);
- забезпечення законності на відповідних територіях, зокрема здійснення контролю за прийняттям рішень органами місцевого самоврядування;
- здійснення функцій виконавчого органу обласних та районних рад до внесення відповідних змін до Конституції України.

Що стосується керівних кадрів місцевих державних адміністрацій з оновленими повноваженнями, то їх голови отримають нову назву – префекти, з поверненням статусу державних службовців. Наразі, діючі голови місцевих державних адміністрацій мають статус посадових осіб юридичних осіб публічного права (п. 9¹ ст. 3) [4] і відповідно дія Закону України «Про державну службу» на них не поширюється.

Отже, діяльність керівників місцевих державних адміністрацій надалі регулюватиметься законодавством про державну службу. Знову передбачено процедуру призначення керівників місцевих державних адміністрацій за результатами проведення відкритих конкурсів, що і було визначено Законом України «Про державну службу» [4] у діючій редакції від 10.12.2015 р. із набуттям ним законної сили до внесення змін Законом України [2].

Однак, такий підхід стосується керівників обласного рівня, а керівників районних державних адміністрацій – ні. Щодо них передбачена дещо інша процедура призначення на посади, а саме – з кадрового резерву. Виникає слушне запитання: з якого кадрового резерву, якщо з початку дії нової редакції Закону України «Про державну службу» (01.05.2016 р.) кадровий резерв перестав існувати. Натомість, у діючому Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [6] процедура щодо створення та використання кадрового резерву – вироблена.

Ще одне проблемне питання, яке не знайшло свого віддзеркалення у законопроекті № 4298: керівник державної адміністрації (голова / префект) бере участь із правом голосу у роботі конкурсної комісії з призначення очільників ТО ЦОВВ. Однак, у змісті пропонованого законопроекту № 4298 [3] не йдеться про можливість ініціювання головою / префектом звільнення цих керівників територіальних структур виконавчої влади. Це матиме негативне значення як в організації діяльності ТО ЦОВВ, координації їх роботи, так і в реалізації державної кадрової політики щодо державних службовців місцевих органів виконавчої влади.

Довготривалий шлях, який проходить законопроект № 4298 з часу підготовки до остаточного прийняття – це ще і тому, що він отримав негативні висновки як Асоціації міст України, так і Ради Європи [1]. Основні побоювання цих організацій і міжнародних партнерів – це норми, що дають можливість особливих наглядових повноважень головам місцевих державних адміністрацій до ухвалення відповідних змін у Конституції України. Паралельно місцеві державні адміністрації перебуватимуть у статусі виконавчих органів районних і обласних рад та виконуватимуть їх відповідні рішення.

У своєму висновку Рада Європи зазначає, що вказані зміни у Закон України «Про місцеві державні адміністрації» та інші закони становлять ризик порушення балансу влад на відповідних територіях та можуть негативно позначитись на децентралізації. Рада Європи зазначила, що нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування місцевими державними адміністраціями, який прописаний у законопроекті не відповідає ні нормам Конституції України, ні принципам Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Зважаючи на висновки, зауваження та пропозиції Асоціації міст України, Ради Європи, громадських організацій та ініціатив Кабінету Міністрів України, очевидно, що у 2023 р. суспільство отримає зміни до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» або нову його редакцію. Важливо наголосити, що у цих дискусіях актуальними є і питання кадрового забезпечення, що визначатиме рівень впливу державної виконавчої влади в областях і районах, якість виконання оновлених повноважень головами чи префектами, конкретизація статусу не тільки очільників місцевих державних адміністрацій і їх ротації, але і їх заступників.

До того ж, у пропонуваніх змінах не визначено статусу заступників голів місцевих державних адміністрацій, які наразі теж не є державними службовцями. Численними експертами та висновками науковців зазначається, що цю категорію посадових осіб юридичної особи публічного права також необхідно повернути в лоно державної служби.

Вважаємо, що у змінах до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», зважаючи на їх оновлений статус, важливо закріпити на законодавчому рівні наявність у претендентів на вакантні посади голів та їх заступників не просто вищої освіти з освітньо-професійним рівнем «магістр», а наявність ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», що планувалось запровадити ще на початку двохтисячного року. Такий підхід сприяв би ефективнішому управлінню органами виконавчої влади на місцях та реалізації державної політики.

Список літератури

1. Законопроект «Про місцеві державні адміністрації» № 4298 не відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування – висновки Ради Європи та АМУ. URL : <https://auc.org.ua/novyna/zakonoprojekt>.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань проходження державної служби : Закон України від 09.11.2017 р. № 2190-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні : законопроект № 4298 від 30.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

6. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

Бадіон С. В.

асистент кафедри кіно- і телемистецтва
навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КЛІШОВАНИХ ЗВУКОВИХ ЕФЕКТІВ І АТМОСФЕР В ОФОРМЛЕННІ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ

В час повномасштабної російської воєнної агресії та жорстокої гібридної війни проти України, значного зростання цінності об'єктивної інформації, різко підвищилася цікавість до новинних журналістських матеріалів. Тепер телевізійні повідомлення все частіше сприймаються просто "на слух", що неймовірно підвищує вимоги до їхнього звукового оформлення. Однак на тлі досягнення чисто корпоративних цілей привертання уваги до контенту, заради фіксації аудиторії на повідомленнях телевізійники відверто зловживають неконтрольованим і невинуватим використанням загальноживаних, однотипних звукових ефектів (вибухів, стрілянини, гучних глухих ударів, звуків пролітання літаків і ракет та особливо звуків повітряних тривог і сирен), звукових атмосфер (тривоги, страху й паніки), і, навіть, музичних фонів, як суттєвого регулятора і підсилювача емоційного стану сприйняття інформації [1]. При цьому слух та розум звичайної людини, що в умовах війни постійно, навіть у перервах між повітряними тривогами перебуває в напрузі і очікуванні нової небезпеки, сприймаючи подібні сигнали, неодмінно лякається і потребує певного часу для свого відновлення [2].

Ця ідея підказана самим життям: довести гостру необхідність чіткої відповідності журналістських матеріалів електронних засобів масової інформації правилам пошани, поваги і людського ставлення до аудиторії. Звісно, мова не йде про якісь заборони чи регламентування. Але за аналогією із вже узаконеною тимчасовою забороною використання у воєнний час феєрверків та іншої піротехніки [3], слід розробити рекомендації журналістському загалу що до утримання від подібних «прикрашань» у їхніх матеріалах.

Використовуючи, таким чином, сучасні можливості для опитування серед споживачів інформації у соціальних мережах, аналізуючи реакції на повідомлення інформаційних каналів та розглядаючи дописи під публікаціями в коментарях, слід пропонувати висловитися в тому числі зі згаданого приводу.

Виконавши таку роботу протягом певного часового відрізка, дослідивши отримані результати і, спираючись на них, є сенс звернутися до національного регулятора з питань телебачення і радіомовлення із пропозицією невідкладно напрацювати деякі правила звукового оформлення журналістських матеріалів електронних інформаційних засобів для воєнного стану. Автор налаштований провести таке дослідження й окрім того підготувати й розмістити статтю із результатами проекту в одному зі спеціалізованих фахових видань з метою удосконалення рівня освіти і професійної підготовки журналістів.

Зазначимо, що представивши підсумки цього починання можна розраховувати на вияв щирої турботи про населення країни, на хоч і невеликий, але все ж на реальний і відчутний крок до збереження його емоційного і психологічного здоров'я в умовах

війни. А також можна сподіватися, що українська журналістська спільнота стане трохи більш толерантною, порядною, чуйною і людяною.

Список посилань

1. Останні новини про війну | телемарафон «Єдині новини». URL: <https://www.youtube.com/@SuspilneNews>.

2. Контроль емоційного стану під час війни – пояснення психологів // Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/kontrol-emosijnogo-stanu-pid-chas-vijni-rojasnennya-psihologiv>.

3. Верховна Рада посилила контроль за використанням піротехніки // Укрінформ – Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3551655-v-ukraini-zaboronat-zahodi-iz-vikoristannam-pirotehnik-rada-uhvalila-zakon.html>.

УДК 364.6:316.647.82+616-084

Ситняківська С. М.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Літяга І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ ГРОМАДИ В
УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ**

Дискусії на тему регіональної політики та реформи місцевого самоврядування в Україні тривали десятиліттями, і лише після впровадження реформи децентралізації нарешті набули практичного характеру. Так, поява у 2015 159 об'єднаних територіальних громад показала несподівані погляди на проблеми пошуку ресурсів для місцевого розвитку. Виявилося, що виділення рекордних обсягів бюджетних коштів для нових громад не є достатньою умовою для їхнього розвитку. Якщо «на місцях» не вистачає стратегічного бачення пріоритетів, спроможності місцевої влади та підтримки місцевого населення, то дефіцит таких ресурсів неможливо покрити навіть великими коштами. Для поліпшення добробуту громади місцевій владі в багатьох випадках бракує не лише ресурсів, а й часу реалізувати всі задуми. З іншої сторони, потреби громади є доволі різноманітними і немає змоги передбачити всі їх можливі варіанти. Дана ситуація стає вагомою перепорою у покращенні добробуту суспільства, його задоволення навколишнім середовищем [2]. Одним із шляхів вирішення такої проблеми є використання волонтерського руху для впровадження задумів місцевої влади та громадських ініціатив. На сьогоднішній день волонтерство є вкрай необхідним і тому, що всі сили держави кинуті на утримання територій від нападу російських загарбників, деокупацію деяких областей України, боротьбу із ворогом та утримання в робочому стані критичної інфраструктури країни.

Не дивлячись на російську агресію, вітчизняні громади мусять не лише вистояти, але і розвиватися, хоча на це в державі поки не вистачає ресурсів, тому на допомогу мають прийти волонтери, жителі самих територіальних громад, які добре ознайомлені із потребами та проблемами громади, в якій проживають. Ключовий

внутрішній ресурс громади вбачаємо саме у людському вимірі: у спроможності членів громади (гуртом та індивідуально) за рахунок своїх знань, навичок та взаємодії щодня робити внесок у розвиток громади, а отже і у нашу перемогу. Світовий досвід також розглядає волонтерство як форму соціальної роботи, яка здатна перебороти ефект уникання людьми суспільних проблем, сформуванати модель колективної участі, відтворення людських цінностей [5].

Сутність розвитку громади полягає у розбудові мережі підтримуючих взаємовідносин її членів, осмисленні ними ідей та інтересів, спрямованих на поліпшення якості життя, а також необхідності власного, згуртованого впливу на здійснення змін. Люди, об'єднані ситуацією чи цінностями, проблемами, корінням, становлять громаду тільки тоді, коли вони прагнуть загального добробуту і задоволення інтересів, спільних для всіх. Тобто, розвиток громади полягає як у згуртуванні людей, так і в усвідомленні ними потреби у колективних діях на користь своєї громади. Це є необхідною умовою як під час війни, так і після нашої перемоги, коли буде потреба у відбудові нашої країни.

Територіальна громада – це сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус. Порівняно з простою територіальною одиницею, поселення, яке має статус територіальної громади, наділяється певними правами. Передусім, це право на самоврядування, й оскільки громада має можливість впливати на формування суспільної свідомості і на рішення, прийняті на рівні об'єднаних громад, децентралізація відіграє значну роль у розвитку демократичної держави [2].

Розвиток кожної держави та її регіонів безпосередньо залежить від способів мобілізації ресурсного потенціалу. Процвітання таких держав, як Швейцарія, Японія, Південна Корея, Сінгапур, Гонконг та інших, свідчать про те, що навіть із браком природних ресурсів можна досягти значних економічних та соціальних результатів за допомогою ефективного використання трудового і адміністративного потенціалу [1; 3].

Таким чином можемо стверджувати, що матеріальні ресурси перестали бути необхідною і достатньою умовою для успішності проектів і у виробничому секторі розвитку громад. Усе більш важливими ресурсами стають технології і знання. Про це свідчать численні приклади як з української, так і із зарубіжної практики. Але тим не менш, громада активно буде розвиватися й ефективно приносити користь населенню і державі, зокрема, лише при ефективному застосуванні всіх можливих ресурсів. Безпосередньо мова йде про волонтерську діяльність, хоча і в загальній класифікації ресурсів громад поняття «волонтерство» не значиться, але це не означає, що територіальні громади не спираються на волонтерську діяльність і що це не допомагає громаді розвиватися.

Наразі волонтерство служить одним із засобів боротьби з ворогом, людей об'єднала спільна воля до перемоги, тому ми постійно чуємо про суттєву та дієву підтримку ЗСУ різними волонтерськими організаціями. І у тому, що Україна не підкорилося ворогу є лєвова заслуга волонтерського корпусу нашої держави, майже не кожен другий громадянин України на сьогоднішній день здійснював певну волонтерську діяльність. Але держава, навіть в умовах збройної агресії, повинна жити, розвиватись, утримувати той потенціал, який ми мали у довоєнний період. Одним із наслідків розбудови громадянського суспільства в Україні став активний розвиток відносно нового для країни соціального явища – волонтерського руху. З'явилося багато організацій в Україні, які займаються залученням та навчанням

волонтерів або тих, що спеціалізуються лише на розвитку волонтерства. В Україні з кожним роком зростає попит на волонтерську працю, особливо це стало яскраво виражено в період пандемії коронавірусу та під час війни.

Тому, наразі уже всі усвідомили, що кожна особистість може певним чином впливати на розвиток громади загалом. І саме тому розуміння того, що громада і є об'єднання особистостей, дає поняття того, що волонтерство має вплив на становлення особистості, на її якості, а особистість, у свою чергу, має вплив на громаду. Визначальну роль у формуванні особистості відіграє діяльність й активність самої особистості, без чого самі по собі зовнішні умови не можуть істотно впливати на її розвиток. Волонтерська робота створює організаційно-педагогічні умови для збудження в особистості відповідних внутрішніх протиріч і переживань, впливаючи на її професійне становлення та особистісний розвиток, на формування вагомих професійно-особистісних якостей, потрібних для здійснення добродійних дій [5].

У цілому, на нашу думку, суспільство повинне прагнути розвитку волонтерства, який би збільшив залучення всієї спільноти у процесі визначення та розгляду існуючих проблем, а також заохотив молодь до лідерства та небайдужості в своїй громаді, державі.

Волонтерство є ресурсом розвитку громади, бо саме волонтерська діяльність тісно пов'язана з громадською діяльністю, яка, в свою чергу, є одним із важливих компонентів існування ефективно функціонуючого місцевого самоврядування. Підтримка волонтерської діяльності владою країни та органами місцевого самоврядування підсилює сприйняття громадою прийнятих спільно рішень щодо напрямків розвитку громади, надає можливість залучати значні інтелектуальні, а також матеріальні ресурси та суттєво збільшить кількість політичних прихильників [4]. І хоча в різних країнах волонтерство має різні назви, воно є універсальним людським феноменом, який зустрічається в усіх культурах, на всіх рівнях економічного розвитку, серед представників громад, особистостей різного віку. Воно є однією з найефективніших форм роботи з молоддю, невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає можливість реалізувати себе, як особистість, у співпраці з громадою та значно впливати на її розвиток.

Вважаємо, що у період відбудови нашої держави після російської агресії, волонтерство стане одним із ключових ресурсів розвитку громад.

Список літератури

1. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с.
2. Ткачук А., Дацишин М. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади, або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль). К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.
3. Крапівіна Г. О. Світовий волонтерський рух: стан і статус. *Вісник економічної науки України*. 2012. № 1 (21). С. 73 – 76.
4. Офіційний сайт Українського волонтерського сервісу. URL: <https://volunteer.country/cc>.
5. Савчук Д. М. Характеристика ресурсного потенціалу громади та оцінка ефективності його використання. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 1. С. 83 – 94. ISSN 2415-8453.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ В XXI СТОЛІТТІ**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 3)
м. Ізмаїл,
27 січня 2023 р.**

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Технічний редактор: Нестеренко В. О.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 27.01.2023 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 4,2
Гарнітура Times New Roman.
Наклад 500 примірників. Зам. № 20495

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.
Свідоцтво про державну реєстрацію серія В01 № 710364
від 07.01.2007 р., м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

